

+тэлепраграма

№ 44 (306) 29 лістапада 2002 г.

Наша Ніва

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у пятніцы

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЭТА

На кароткім павадку

Напярэдадні візыту А.Лукашэнкі ў Москву Крэмль заклікаў расейскія СМІ "не драматызаваць аб'ектыўных складанасцяў" у спрэве будаўніцтва саюзнай дзяржавы Беларусі й Расеі. У аўторак заяму, істотную для беларускага кіраўніцтва, зрабіў Дзярждэпартамент ЗША. У ёй адзначалася, што з 26 лістапада А.Лукашэнку ды сямі буйным беларускім урадоўцам забаронена ўяджаць на тэрыторыю Злучаных Штатаў. А ў дзень візыту пасол ЗША ў Москве Аляксандар Вэршбоў заявіў, што ёсьць "частковыя доказы" вайскова-тэхнічнай супрацы Беларусі з Іракам.

Невыпадкова ў часе перамовы А.Лукашэнка і Пуцін супастаўлялі менавіта "пункты гледжання па міжнародных праблемах", як паведаміла РІА "Новости". Пікантнасці сітуацыі дадае той факт,

што, паводле інфармацыі "Ізвестій", Эўразвяз забараніў Лукашэнку ўяджаць у краіны Шенгену пасля кансультацыяў... з Москвой. Выходзіць, Расея паспрыяла паўстанню "жалезнай заслоны" перад Лукашэнкам на Захадзе, заганяючы яго ў падрхтаваную пастку.

Перамовы А.Лукашэнкі з У.Пуцінам адбываліся за зачыненымі дзвіярьмі ў дзяржаўным комплексе Валынскага, на поўначы Москвы. Пра тое, як яны праходзілі, можна толькі згадаўца. Але ў выніку Лукашэнка пагадзіўся на перамовы пра статус КНГ АБСЭ ў Беларусі і гатовы іх праводзіць "хочь заўтра". Але разам з тым ён адзначаў, што "нельга на нас цінуць, у съпіну пхаць", бо ў Беларусі "ёсьць свае нацыянальныя інтэрэсы і мы хочам, каб яны ўлічваліся і выконваліся". Гэтыя слова беларускага лідэра не стасаваліся з той кіслай мінай, з якой ён адказваў на пытаныні журнالістаў.

REUTERS

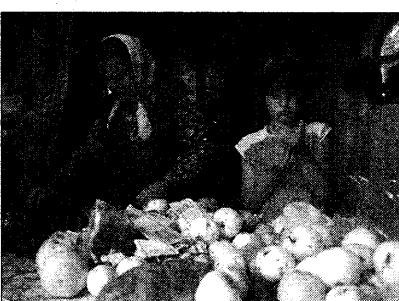
Прэзыдэнты трymаліся зь нязвыклай далікатнасцю. Адзін не патрабаваў далучыць Беларусь да Расеі (як было ў жніўні), другі не параўноўваў калегу з Сталінам (як у верасні). У.Пуцін выглядаў стаўпом дэмакраты, які дапамагае вярнуць у краіну нациялісты ад АБСЭ. Да чаго выгодна становішча: без расейскай эканамічнай і інфармацыйнай дапамогі ўрад Лукашэнкі не пратрыываў бы і паўгоду. І пры

этym Расея зноў выступае спонсарам дэмакратызацыі Беларусі. У выніку Пуцін дамогся змены склада і паўнамоцтваў камісіі па выпрацоўцы Канстытуцыйнага акту, у якой Расея бачыць альтэрнатывы матор інтэрграцыі. А ад лукашэнкаўскіх рэврансаў у бок Расеі рабілася сорамна. Хоць ці не ад гэтай ганьбы беларусы адвыкаюць быць "братнім народам".

Лукашэнка на пачатку сустрэ

ЗАБЫТЫ СМАК "САПЯЖАНКІ"

На кірмашах усё радзей сустракаюцца яблыкі даўніх сартоў, яблыкі нашага дзяцінства — "штырыфель", "каштэля", "белы наліў", "медунічка"... Куды ні глянь, на цэліках новыя назвы — яблыкі "грушавыя" ды "ананасныя". Яблыкі "джанатан" можна сустрэць на ўсіх прылауках пад самымі рознымі назнамі, часьцей за ўсё — "грушавыя". Яблык сорту "голдэн дэлішэс" у нас прадаюць пад назнай "ананасны"... А куды ж зынікаюць звыклыя сарты? Старонка 13.

У НУМАРЫ

Прэмія
Багушэвіча —
Стужынскай

Старонка 2.

Горкі. Істэрн.
Суд лінча над сям'ёй
Каральковых. Старонка 3.

Тараканы пад
мікраскопам
З інтимнага жыцця
самых брыдкіх
насякомых. Старонка
навукі 12.

Auf Wiedersehen!
Што думае чытач, якому
няма чаго чытаць,
акрамя салодкіх сльёз.
Крытычны артыкул
Данілы Жукоўскага,
старонка 15.

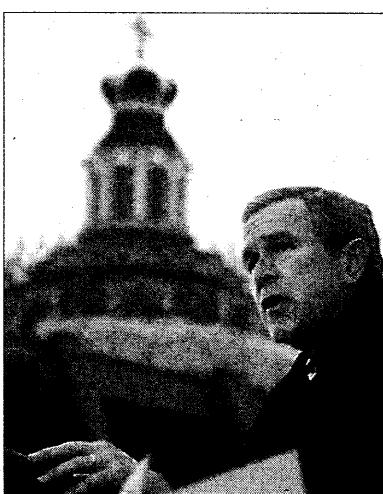
Выбары перад Калядамі

Адначасова з гістарычным візытом Буша ў Вільню ў Літве афіцыйна распачалася прэзыдэнцкая кампанія. Галасаваньне адбудзеца 22 сінтября, у адзін дзень зь мясцовымі выбарамі, за два дні да Куцьці. Цяжка было знайсці больш недарэчны час. Ужо цяпер у Літве, як у любой іншай эўрапейскай краіне, адчуваюцца блізкія Каляды. Пасьля 20-та сінтября людзі занятыя перадсвяточнымі клопатамі. Рэклама кандыдатаў губляеца сярод кідкіх перадкалядных анонсаў съвяточных акцыяў і зыніжак. Апрача таго, усе перадвыбарчыя плакаты зробленыя паводле аднолькавага ўзору, бо існуе адпа-

ведна патрабаванье Вышэйшай выбарчай камісіі. А кандыдатаў на гэтых стандартных плякатах як ніколі шмат.

Літоўскія мэдіі кіпля заўажаюць, што толькі паводле колькасці кандыдатаў — а іх зарэгістравана 17 — сёлетнія выбары маглі бы прэтэндаваць на месца ў кнізе рэкордаў. У 1993 г. Літва абраала паміж двумя: Альгірдасам Бразаускасам ад сацыял-дэмакратаў і Вітаутасам Ландсбергісам ад кансерватораў. На выбарах-97 кандыдатаў было ўжо сямёра. А сёлета — ажно 17.

Працяг на старонцы 11.

REUTERS

Ведаць больш, разумець лепш

Нагадваём нашым сталым чытачам, што цяпер падпіску газета абыходзіцца таньней. Падпіску прымаюць ва ўсіх аддзяленнях пошты, а таксама на шапкі "Белсаюздруку". Падпісная цана на месяц — 2043 рублі.

Дык падпісвайцеся!

Падпісны індэкс 63125.

чы шмат казаў пра сваю ўпэўненасць у тым, што Расея "ня здасць" Беларусь. А ў адказ ізноў пачуў злавеснае: Расея так шмат аддала за алошняе дзесяцігоддзе, што пра "аддаваць" пытання няма — мы будзем браць, але ў межах міжнародных пагадненняў. Лукашэнка на гэта не адказаў нічога. Пуцін таксама сказаў, што Расея разглядае Беларусь як незалежную дзяржаву, якая сама вызначае сваю палітыку, у тым ліку і ў адносінах з Расеяй.

Калі разумець два гэтыя выказваныні даслоўна, выходзіць: нам не патрэбны ваш сувэрэнітэт, мы забяром пад свой кантроль вашу эканоміку. Узамен прэзыдэнта Расеі паабяцаў, што Беларусь будзе забяспечаная газам. Лукашэнка ў Москве выглядаў на закладніка, якога дзякуюць богу што адпусцілі, пасля афармлення ўсіх фармальнасцяў, дадому. А маглі і арыштаваць.

Алег Тачоны

Валянцін Тарас, віцэ-прэзыдэнт Беларускага ПЭН-цэнтра, так пракаментаваў маскоўскі ваяж А.Лукашэнкі:

— Такое ўражанье, што Лукашэнка здаўся. Вядома, ён цяпер будзе рабіць добрую міну, але... У заяве Пуціна была ключавая фраза, якая ўсё тлумачыцца. Ён сказаў, што ў сінёй альбо студзені трэба будзе стварыць новую камісію, якая зоймеца падрыхтоўкай Канстытуцыйнага акту. А дагэтуль пазыцыя Лукашэнкі была такая, што "ня трэба новых камісій, ня трэба зменаў у ранейшыя напрацоўкі". Значыць, ён адступіў. Як адступіў з непрымірмай пазыцыяй у пытанні з КНГ АБСЭ.

Гэта на мір — замірэнне. Замірэнне эканамічнае, з палітычнага перавагай Расеі. Ніякіх дыпламатычных, палітычных і эканамічных перамог Лукашэнка не здабыў. Па-ранейшаму яго тримаюць на павадку, які цяпер стаў карацейшым.

Зварот да беларускага народу ў Дзень Герояў

Дарагія суродзічы!

Ад імя Рады Беларускай Народнай Рэспублікі вітаю Вас з угодкамі славнага Слуцкага Збройнага Чыну. Наш народ мае права ганарыца слуцкім героям, якія былі гатовыя аддаць жыццё, каб жыла Башкайчына!

Небяспека незалежнасці Беларусі значна завастрылася ў 2002 годзе. Лукашэнка давёў наш край толькі да поўнай ізаляцыі, але і да адмоўнага стаўлення да Беларусі з боку нават найбольш добразычлівых заходніх дзяржаваў. Маскве толькі гтата і патрабна. Беларусь цяпер ізаляваная нагэтулькі, што Пуцін не пасаромеўся пра панаваць уключыць яе ў склад Ресей.

Калі наш народ не дакажа, што ён зъяднаны ў змаганні за незалежную і дэмакратичную сваю дзяржаву і не дазволіць, каб усходні сусед ізоў яе паняволіў, Захад можа дасць Пуціну вольную руку. А тут няма патрабы прыпамінаць, як Москва адносіцца да народаў сваіх імпэрый, якія жадаюць з-пад яе вызваліцца. Хопіць глянцу на падзеі ў Чачні.

І таму, дарагія Суродзічы, карыстаю гэтую нагоду, каб Вас заклікаць да салідарнасці з усімі, хто бароніць незалежнасць, дэмакраты і добрае імя нашага краю. Шануйце тых, хто змагаецца за Ваш дабрабыт, за Вашу годнасць. Выказваіце ім сваю падтрымку. Трэба, каб съвет пабачыў, што народ наш не прадаўся ўже сваёй душы за некалькі "чырвонцаў". А там, дзе моцная душа, і зброя можа аказацца непатрэбная. Самая моцная сіла ў адзінстве.

Ведаю, што гэта вымагае з Вашага боку мужнасці і адвагі. Але ж гэтую мужнасць і адвагу мелі нашыя папярэднікі, у тым ліку героячны ўдзельнікі Слуцкага Збройнага Чыну. Няўжо ў нас яе ня стане?

Дык памажы нам Божа!

Жыве Беларусь!

**Івонка Сурвіла, Старшыня Рады БНР
27 лістапада 2002 г.**

прачытана ў газетах

Памагаюць, як кашаль хваробе

Магчыма, вы чулі, што больш сотні "выдатных канадыцаў" выступілі ў абарону ірацкага дыктатара Садама Гусэйна, якога мілітарна сілою хончы зынішчыць амэрыканскі презыдэнт Джордж Буш і брытанскі прэм'ер-міністар Тоні Блэр.

Пра гэта паведаміла таронцкая газета "Таронта Сан" 26 верасня. Тэмаю Гусэйна, якія не хоча пазбыцца сваёй зброй масавага зынішчэння, цяпер займаеца сусьветная прэса, палітыкі, упльывовыя людзі і перадусім тых дзяржавы, якія намагаюцца стрымаць "здрэлага дыктатара", што раней газамі вынічуа тысція курдаў і іранцаў.

Грамада "выдатных канадыцаў"— гэта палітычна левыя артысты, інтелектуалы, пісьменнікі, рэлігійныя лідэры і актыўісты. Яны ж — найчасцей тых саўмія людзі, што некалі гадамі зядла даказвалі, быццам заходні вольны дэмакратичны съвет няправільна разумее "добрае й прагрэсіўны камунізм". Цяпер жа такія, як Маргарэт Этвуд, Лінда Маквэйг, П'ер Бэртан, сэнатор Дог Раш, Давід Судзукі і Брус Кокбурн, цвердзяць, што "нама перакональных доказаў, што Ірак мае ці плюнне мець і ўжываць зброяю масавага зынішчэння, небяспечную для цэлага съвету. 20 гадоў назад Ізраіль разбамбіў ірацкі атамны рэактар, спыніўшы прадукцыю атамнай зброй".

Гэтая група канадыцаў, якая змагаецца "за мір", якую чуе упльывовая левая сацыялістычная верхавіна, мае вялікі розгалас у дзяржаве. Між ёю — колішнія марксісты. Прэса і ТВ дае ім голас. Пря Беларусь і ейнага дыктатара яны маўчаць. Найлепш, каб бізнес з Москвой быў.

Кастусь Акула, "Беларус"

лісты ў рэдакцыю

Дажылі да камунізму: жывём бяз грошей

Хоць, як вы пішаце, "Наша Ніва" — эта наша газета, бо друкуеца за наши гроши, гэтым разам заклік "Дык падпісвацяй!" падтрымава не змага. Ням яым. Дажылі, нарешце, да камунізму, жывём бяз грошей. Зарплату саўгасцікам яшчэ за жнівень не аддаў і не зьбираюцца. Завялі ў магазыні кнігі. Прыходзі, атаварвайся: запішуць, потым гроши саўгас пералічыць.

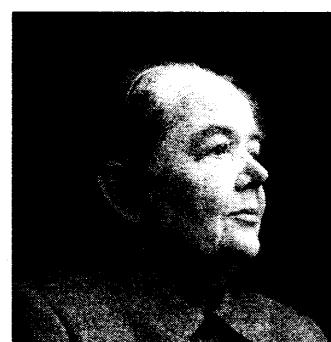
Што цікава, не даюць па запісе гарэлікі, віна, нават піва — толькі за гроши: новыя кшталт барацьбы з п'янствам. Душэцца самагонкай. Засталося ящчэ пашпарты адобраць, каб ся-дзеў дурныя калгасынік на фэрме, нікды не вылизаў, нічога на ведаў.

**Пятро Дырында, Вялікае
Сяло, Свіслацкі раён**

"Куш" адменены

На гэтым тыдні па шматлікіх просьбах віцябліянаў абласное тэлерадыёб'яднанні мусіла зымініцца графік выхаду перадачаў, каб адміністрація трансляцыю перадачы "Большой куш" вытворчасці расейскай тэлекампаніі СТС.

На імя дырэктора тэлерадыёб'яднання Уладзімера Мальчыкава прыйшло некалькі дзясяткай лістоў, у

Прэмія Багушэвіча, якую прысуджае Беларускі ПЭН-цэнтар, уганараваная дасьледчыца гісторыі Ніна Стужынская — за книгу "Беларусь мяцежная: з гісторыі ўзброенага антысавецкага супраціву 20-х гадоў XX стагодзьдзя".

Прэмія была заснаваная ў 1994 г. Даючы яе за літаратурныя творы на гісторычную тэматыку. Сярод ляўрэатаў ужо былі Уладзімер Арлоў, Генадзь Саганович, Міхась Чарняўскі, Алеся Белы і інш.

Уганараванье адбылося ў памяшканні ПЭН-цэнтра 25 лістапада, напярэдадні ўгодкаў Слуцкага збройнага чыну. Як зазначыў У.Арлоў, які ўручай прэмію, Н.Стужынская атрымлівае яе за аднаўленыне абектуўной гісторыі і паказ гісторычнай праўды. Ейная книга, якая выйшла ў 2000 г. мізэрным накладам у 300 асобнікаў, адгортае маладасльедаваныя старонкі антыкамуністычнага змагання ў 1920-я — найперш гаворка йдзе пра Слуцкі збройны чын ды падпольную сялянскую партыю "Зялёны Дуб". Дасьледчыца кажа, што ейная галоўная мара цяпер — каб нехта зъ пісьменнікай увасобіў герояў тае книжкі ў мастацкай прозе.

Калі такое адбудзеца, хтось з случчакою і зеленадубцамі стане ляўрэатам новай прэміі ПЭНу — імя Багдановіча. Пра заснаваныне такай абвясыці другі віцэ-прэзыдэнт ПЭН-цэнтра Віталь Тарас. Даваць яе будуць за найлепшыя мастацкія книгі году, незалежна ад жанру — пазэзія, проза, драматургія. Першая прэмія будзе ўручана налета 9 снежня 2003 году — у дзень народзінаў Максіма.

АНАТОЛЬ КЛЮЧУК

Літвіна

Пакуль айчынныя
літаратары
ўзнагароджваюць
гісторыкаў, міжнародная
супольнасць скіравала
свой погляд на нашых
журналісту.

Так, прэмію "Залатое пяро Свабоды", заснаваную Сусьеветнай асацыяцыяй газетаў (САГ), атрымае Беларуская асацыяцыя журналістаў (БАЖ). Рашэнне пра гэта прыняло 26 лістапада Рада САГ — арганізацыя, якая яднае 18 тыс. газетаў з 100 краінай. У заяве САГ згадваецца, што гэта другі выпадак, калі ўзнагарода даеца не асобнаму журналісту, а цэлай арганізацыі. У 1969 г. "Пяро" атрымала чэхаславацкая прэса. Прэмія даеца раз на год. Сёлета яе атрымаў Джэфры Н'ярота з Зымбабве.

Цырымонія ўганараванья БАЖ адбудзеца ў чэрвені 2003 г. у Дубліне — падчас Сусьеветнага кангрэсу газетаў і Сусьеветнага форуму рэдактараў.

Пачасную навіну Жанна Літвіна, прэзыдэнтка БАЖу, стрэла ў Бэрліне. У складзе дэлегацыі беларускай рэчыннасці яшчэ здолныя ўзрасці і нават шакаваць француза ці немца. Якія? Напрыклад, літаратура, напрыклад, творы Святланы Алексіевіч.

Натуральна, наша літаратура не належыць відомая, як амэрыканская ці расейская, затое яна ўмее прывабіць сваім "жудасным рэалізмам", выклікаць сапраўдныя выхух эмоцій.

Неік, кораочыцца ў адной кнігарні Рэймсі з мітаю адшукати падарунак для знаёмай, як выпадкова натрапіў на кнігу беларускай пісьменніцы "Supplication" ("Чарнобыльская магітва"). Без ваганьня набыў яе. Я не прадбачачы, які эфект зможа зрабіць гэты твор на французаў.

Пасля народзіна, літаратура пра дзень, я страйу зноў на занятках. На зъядуленне ўсім, заўжды

Горкі. Істэрн. Без канца

Чмур раённага маштабу. Лінч над беларускай сям'ёй. Маўчаньне аўтарытэтаў. Бясьсільле моцнае дзяржавы

"У СШ №4 г. Горкі адбыўся бацькоўскі сход". Нічога не было б даёунага ў гэтым паведамленні, каб ня своеасаблівасць нагоды: сход сабралі, каб адахвоціць сям'ю Каральковых ад навучання іхнае дачкі па-беларуску.

Больш за трох гады людзі адстойваюць гэтае права. Проблема Каральковых і іх адносіна зъ мясцовым аддзелам адукацыі трапіла ў СМІ, стала вядомая ўсёй краіне. Спачатку яе разглядалі скрэз прызму палітыкі й ня больш (Каральковы — сябры БНФ), цяпер выявілася сацыяльная афарбобка. Падзеі ў Горках чарговы раз давялі, што проблема беларускіх мовы ў беларускамоўнага навучання — гэта ўжо не палітыка, а пытаньне правоў чалавека.

Мясцовыя ўлады ня ведаюць іншых шляхоў вырашэння такіх проблемаў, акрамя рэпрэсій. Чыноўнікам з рэйнага аддзелу адукацыі не пазайздросціш: міністэрства на іх цісніе, каб у Горках зьявілася беларуская школа. Сям'я Каральковых патрабуе таго самага. Аднак, каб вырашыць пытаньне, не стае кваліфікованых кадраў, здольных якасна выкладаць прадметы па-беларуску, не стае і патрэбнай колькасці вучняў, каб адкрыць паднавартасную клясць.

Чым вырашыць гэтыя пытаньні, прасьцей — так здавала-

ся чыноўнікам — "зламаць" Каральковых. Але трапіліся зачятыя, нязломныя. Чыноўнікі пагражают судом — Каральковы не баяцца.

Чыноўнікі гатовыя на кампраміс. Ім няўсям, чаму Каральковы ня хочуць аформіць дзіця ў вясковую беларускую школу. Чыноўнікі нават абяцаюць вазіць дзяячынку ў ту ю ўёску. Аднак Каральковы жывуць у Горках ад нараджэння й сяло для іх — чужое, варожае асяродзьдзе. Не тады, што тамака народ дзікі, папросту тамака іншы культурны кантэкст, жывуць і думаюць людзі па-іншаму.

І вось, вычарпаўшы ўсе спосабы ўзьдзяяния на Каральковых, гораці аддзел адукацыі й адміністрацыя школы наносяць удар ніжэй пояса. Яны ініцыююць бацькоўскі сход. Бацькам прапануецца выказаць сваё стаўлененне да магчымага прадводу аднае з пятых клясаў на беларускую мову. Каб надаць значнасці мерапрыемству, на сход запрашуюць супрацоўнікаў абласнога ўпраўлення адукацыі ды тэлебачанні. Ладзіць такі міні-ешафот сям'і патрыётаў і цэлай "матчынай мове", ідэі яе адраджэння.

Абмеркаваныя нагадвалі трапевень 1995-га. І тады, і цяпер ад народу патрабавалі мандат. І ўлада мандат атрымала.

Сход распачаў дырэктар, які

абвесціў прысутным аб мэце мерапрыемства і дадаў, што веданье мовы найболыш упльвае на фармаванье асобы. Наступным быў намеснік начальніка аддзелу адукацыі, які давёў, што на дадзены момант распрацаваная праграма прадводу аднае з горацкіх школаў на беларускую мову навучання.

Пасля сходзе выступіла група падтрымкі з Магілёва. Бадзкі патэнцыйных беларускамоўных вучняў даведаліся аб выключнай ролі беларускай мовы ў ВКЛ і аб tym, што ў Магілёве ўжо амаль адкрыта беларускамоўная кляса з чатырох вучняў. Аб перспектывах далейшага, пасля школы, навучання не было сказана ні слова. Хочаш вучыся, хочаш не — жыві гісторыяй, карацей.

Супраць беларускамоўнага навучання найбольш апантанана выступалі асобы, якія ў сілу сваіх службовых аваязкаў мусілі бы, прынамсі, трymацца із нутральнасці. Як высыветлілася на сходзе, па-беларуску нельга вывучыць належным чынам матэматыку — толькі па-расейску ды па-ангельску. Казаў гэта вайскоўцэ зъ мясцовага ваенкамата. "А палажкі ці немцы як жа вучыць?" — спытаўся яго. "А во так і вучыць — адна назва, што вучыць". Пры гэтым ён дужа наракаў, што сёлета зачынілі гурток беларус-

кага фальклёру — маўляў, дзіця вельмі шкадуе пра гэта.

Адна з настаўніц балюча адрезавала на "рэээрвациі". У гэтым яна ўбачыла зынагу нашай "дзярэуні". Другая настаўніца так разнэрвавалася, што не змагла ў поўнай меры реалізаць сваю беларускамоўнасць, хутка зьблізілася й перайшла на мову большасці. Пасля сходу яна, падсёўшы да Каральковых, пэраконвала, што тыя робяць дрэнна, пазбаўляючы дзіця калектыву.

Уцякач з Казахстану ня вытрымаў і таксама выступіў. Ён сказаў, што не разумее беларускай мовы, але шкадуе, што зачынілі фальклёрны гурток. Большаясьць прысутных маўчала. Адчувалася, што тэма гаворкі калі й закранае, дык не настолькі, каб прамаўляць.

Сход пытанаўня ня вырашыў, хутчэй замацаўшы пазыцыі баку. Улада вынікі сходу выкарастасе, каб напісаць чарговую дакладную ў Мінадукацы. Пры выпадку яны стануцца аргументам, каб чарговы раз пэраконваць Каральковых ў няслушнасці іхных дзеяньняў — маўляў, народ суправаць вас.

Каральковым жа бацькоўскі сход падаўся спробай зладзіць грамадзкі суд над імі. Сваёй пагарды такім мэтадам яны не хаваюць. Працяг змагання будзе.

Ірина Каралькова дабіваеца беларускай адукацыі для сваёй дачкі.

Калі б на сходзе аказаўся такі аўтарытэт, які змусіў бы натоўп маўчаци, а сэрца кожнага з прысутных прамаўляць, усё магло бы скончыцца па-іншаму. Які б высек іскру, выбіў сльязу... Ня ведаю, хто мог бы стаць такім аўтарытэтам — Бураўкін, Дабровольскі ці Барыс Кіт. Але калі б такай здольнасцю здымалася аргументам, каб чарговы раз пэраконваць Каральковых ў няслушнасці іхных дзеяньняў — маўляў, народ суправаць вас.

Алеся Асішоў, Горкі

Лібералы нясуць страты

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт зьменіць гаспадара. Рэктар Аляксандар Казулін едзе прадстаўляць Беларусь у ААН. Сярод кандыдатаў у рэктары БДУ — Жук, Кухарчык, Краўчанка і вечны дзядзька з Магілёва.

У пятніцу міжнародная камісія палаты прадстаўнікоў ухвалила кандыдатуру Казуліна. Сяргея Лінга, які дагэтуль быў прадстаўніком, верагодна, накіруюць на пэнсію. Ён сёлета адзначыў 65-годдзьдзе. Новае прызначэнне Казуліна — ганаровая ссылка.

Цягам апошняга году А.Казулін знаходзіўся ў няпэўным становішчы. Пасля таго як студэнты БДУ "неправильна" прагаласавалі на прэзыдэнцкіх выборах, рэктара вывелі з складу Савету міністраў, а сам універсітэт пазбавілі многіх ільготаў. Цэлы год А.Казулін ня меў плюнасці, ці доўга яшчэ праседзіць у рэктарскім фатэлі. Хадзілі чуткі, што рэктарскую мантую ён можа зъмяніць на турэмную робу. Справа скончылася ганаровай ссылкай. Хоць ліберальна-капіталістычна партыя ў лукашэнкаўскім атачэнні панесла страты, асабіст Казулін, лічы, абышоўся лёгкім перападам.

Праз ссылку ў ААН прайшлі Генадзь Бураўкін, зъмешчаны з пасады кіраўніка БТ, і экс-прем'ер С.Лінг. Вось вернецца Казулін, малады й перспэктыўны, з Нью-Ёрку "на белым кані" — можа, тады і высыветліцца, ці дарэмна хадзілі чуткі пра вылучэнне яго на прэзыдэнта Беларусі. Пагатоў,

А.Казулін пакідае сваю ВНУ "са шчытом": 21 лістапада скончылася падпісаньнем мірнага пагаднення спрэчка паміж БДУ і "Макдональдзам", днём панукоўцы ўніверсітэту атрымалі дзіцэне Дзяржархунаўнай прэміі за вынаходкі.

Хто стане новым рэктарам? Пасада важная нават у агульнадзяржаўнай гіерархіі. Нездарма БДУ пэўны час ісціваў як асонае міністэрства, непадкантрольнае Мінадукацы. Менавіта ў БДУ праходзіла апрафадыць 10-балльная систэма адзнак. Як паказала прызначэнне прэзыдэнта Акадэміі навук, асона можа быць самая нечаканая.

Наўрад ці рэктарам зробіцца

больш-менш актыўнай самастойнай ролі цяжка.

У калідорах БДУ найбольш імаверным кандыдатам лічыцца першы намеснік міністра адукацыі Аляксандар Жук. Ён добра ведае ўніверсітэт "зъ сярэдзіны": доўгі час працаваў прадэктарам, тутсама стаў доктарам пэдагагічных навук і прафэсарам. Дык для самога А.Жука гэта ня будзе паніжэннем.

Ёсць таксама імавернасць, што гэтую пасаду зыме сέчнішні рэктар Акадэміі кіравання Пятро Кухарчык. Да прызначэння А.Казуліна ў 1996 г. ён паўгоду выконваў рэктарская аваязкі.

Або — чаму б ня мог стаць рэктара ўніверсітэту Пятро Краўчанка, нядаўна адазваны з Японіі? Гэта задаволіла б і яго самога, і нацыянальную інтэлігенцыю, і ўніверсітэт. Пагатоў, сам сп.Краўчанка цяпер "бяз працы".

Рэктара галоўнага ўніверсітэту краіны, без сумнёву, будзе прызначаць А.Лукашэнка. Дарма што ва ўніверсітэце пасада рэктара выбарная: гэта ж не перашкодзіла ў 1996 г. загадам паславіць А.Казуліна. Той, праўда, ізноў увёў працэдуру выбараў рэктара (у 2000 г.) і нават на бэзальтэрнатуўнай аснове выйграў. Пагаворваюць, што пасаду рэктара А.Лукашэнка ўжо прапанаваў некаму з магілёўскіх чыноўнікаў ад адукацыі.

Аркадзь Шанскі

тыдзень нашага жыцця
Рэкордная славода прэзы

Газета "Местное время" пасьпела выдаць толькі трох нумары — і атрымала паведамленне пра ліквідацыю "у сувязі з парушэннямі ў часе разгітрацыі". Хутка, відаць, апазыцыйны газэты будуть выходзіць толькі раз, як за Пілсудзкім.

Рэкордны рэйтинг Пуціна

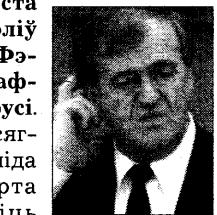
Рэйтинг Пуціна ў Расеі перавысіў 80%. Даўно расейцы так нікога не любілі.

Антынародныя дэпутаты

Яшчэ адна дэпутацкая група, аналягічная думской, зъяўлілася ў беларускай палаце. Гэта "Народны дэпутат" на чале з лідэрам камуністай Захарчанкам і эксплідэрам камуністай Малафеевым. Толькі ці адпавядае гэтая гульня ў Думу інтарэсам беларускага народу?

Новая зыдзязыненіні

Фэдэрациі прафсаюзаў беларускай асабіста ППРБ дазволіў называцца Фэдэраций прафсаюзаў Беларусі. За такое дасліненне Леаніда Козіка варта ўзнагародзіць

ордэнам.

Справа коціца да трывану

Пракуратура адказала палаце прадстаўніку ў справе зынкненія вядомых палітыкаў: "Новых звестак няма". Камісіі Парляманцкай асамбліі Рады Эўропы па гэтым пытаньні, што сабралася ў сераду ў Парыжы, застаецца толькі ўзяць расыследаванье ў свае руки. Калі яна пачаўвадзіць, што адбываўся палітычна матываваны забойствы, справа можа трапіць у міжна-

родны трыванул.

Новы кіраўнік "Velcom"

Новым кіраўніком першага апаратара мабільнай сувязі GSM стаў Юры Акімаў. Раней ён працаваў начальнікам упраўлення замежных сувязяў Мінсувязі. Шматзначны пункт ягонай біографіі: у 1982—86 г. быў на дыпломатычнай службе. Былы гендэркітар Мікалай Юшкевіч стаў намеснікам Акімава.

Будуць бакалеўры і магістры

Система вышэйшай адукацыі ў Беларусі зробіцца дзіюючай пачынай з 2004 г.

Башы

Вінаваціць

Маскву

Пажыццёвые прызыдзент пустэльнае Туркмэніі Сапармурад Ніязаў зъян

**Улада вызначылася з
сваёй пазыцый
адносна мясцовых
выбараў, што мусяць
адбыцца 2 сакавіка
2003 г. 20 лістапада на
паседжаныні ўраду
Лукашэнка заяўіў, што
“мясцовыя саветы і
органы выкананія
улады павінны
дзейнічаць у адной
камандзе”. Такую заяву
можна было б
расцэньваць як
нэутральную, калі б яна
не прагучала ў дні, калі
Масква запусціла
механізм поўнай
міжнароднай ізаляцыі
Беларусі.**

Намаганьнямі каманды Лукашэнкі ў краіне склалася эфектуўная систэма правядзенія выбараў усіх узроўняў. Вынікі іх вядомыя яшчэ да падліку бюлетэніяў. Мясцовы структурам “вэртыкалі” не патрэбны афіцыйны загад і інструктаж зверху, каб яны пачалі працаваць на патрэбны вынік. Дастатковая прызыста намякнучы.

Умовай працы мясцовых саветаў і “вэртыкалі” ў “адной камандзе” ёсьць адпаведны склад дэпутатаў. Згодна з Выбарчым кодэксам, мясцовому чыноўніцтву дадзеныя ўсе неабходныя

Перавагі Ельцынавага шляху

паўнамоцтвы для працікання “сваіх” у мясцовыя саветы. Калі ж хто не дагледзіць і дэпутацкі мандат атрымае нязручная для ўлады асоба, давядзенца адказаў за тое, што не была забясьпечаная “праца аднае каманды”.

Трываласяць улады Лукашэнкі ў немалой ступені тлумачыцца тым, што інтарэсы вяршыні “вэртыкалі” і яе мясцовых структураў супадаюць. Верхавіна зацікаўленая ў забесьпячэнні палітычнага кантролю падчас выбараў. А мясцовым структурам зручна дзейнічаць, калі шараговым грамадзянам няма каму скардзіцца. Для таго каб утрыміца на пасадзе, дастатковая праводзіцца на месцах “палітыку прэзыдэнта”.

Травенская выбары, праведзенныя з мінімальнай ступені адпаведнасці дэмакратычным крытэрам, дазволілі б гаварыць аб лібералізацыі, “зъмякчэнні” ражжыму. Маўляю, Лукашэнка паціху адпускае лейцы напярэдадні сканчэнні другога тэрміну і перадачы ўлады абрачнуму народам палітыку. Але каманда Лукашэнкі вырашыла, як і раней, кантроліваць сітуацыю і ў цэнтры, і на месцах, трymаючы апазыцыю па-за систэмай палітыкай. Няма сумневу, што і ў часе наступных парламэнцкіх выбараў улада будзе тримацца ранейшай стратэгіі.

Адмова ад лібералізацыі дае

Лукашэнку магчымасць захаваць прэзыдэнцкую пасаду, напрыклад праз чарговы разфэрэндум. Ён ня будзе “першапраходчам” на прасторы СНД — у Туркмэніі і Узбекістане гэта ўжо адбылося.

Магчымы й іншы сценар. Захаванье статус-кво дазваляе Лукашэнку на прэзыдэнцкіх выбараў 2006 г. прасунуць свайго пераемніка. Калі гарант Канстытуцыі будзе пэўны, што ў яго пасыльі страты пасады ня будзе “непрыемнасця”, ён можа на гэта пайсьці. Адпаведная пэнсія, дзяржаўнае лецішча, ахова, транспарт, нейкая ганаровая пасада — што яшчэ трэба, каб спакойна сустрэць старасць? Згадаем ельцынска-пуцінскую ракіроўку.

Такі сценар вельмі імаверны. Беларусь эканамічна значна больш арыентаваная на Расею, чым згаданыя вышэй краіны Цэнтральная Азія. У інфарматычнай прасторы пануюць расейскія тэлеканалы. Інтэграцыйная ініцыятывы У. Пуціна, нядайная “газавая атака” Крамля сіведчыць, што для цяперашняга расейскага кіраўніцтва хаўрусынік у асобе Лукашэнкі больш не “съватарная карова”.

З набліжэннем 2006 г. Москва будзе ўсё часцей рабіць спробы прыўласніць стратэгічныя аблекты беларускай дзяржаўнай маёмы. Імкненне ўсталяваць

кантроль над “Белтрансгазам” — толькі першы пункт у плянах Крамля. Беларусь бык аблектыўна можа пайсьці насустрэч Рәсей. Страціўшы кантроль над вялікімі прадпрыемствамі, Менск ня дасыць рады ўнутрыпалітычнай сітуацыі. Аналягічна трэба разглядаць і пытанье нацыянальнай прыналежнасці краёдтына-эмісійнага цэнтра ў межах “саюзной дзяржавы”. Гатавасць Лукашэнкі “інтэгравацца” мае пэўныя межы.

Не атрымаўшы разуменія з боку Лукашэнкі ў пытаннях рэалізацыі сваіх плянаў, Москва можа зрабіць стаўку на больш адпаведную яе інтарэсам фігуру. Механізм поўнай міжнароднай ізаляцыі Беларусі можа быць запушчаны адначасова. Нягледзячы на посьпех дыпляматычных і інфармацыйных акцыяў афіцыйнага Менску ў адказ на несяброўскія дзеяннія Москвы, ён ня зможа “адбівацца” бяскона. Адмова саступіць пасаду ў 2006 г. азначае для Лукашэнкі рэальну перспектыву трапіць у туціковую сітуацыю. Пытанне легітымнасці ўлады трэба зынці, іншага выйсьця няма.

Беларуская палітычная эліта не маналітная — у выпадку зьяўленення рэальнага шансу ўзьнікнучу групоўкі, што будуць імкнучы забесьпечыць стабільнасць сітуацыі нават шляхам адхілення Лукашэнкі ад улады.

Створыцца канфліктная сітуацыя: інтарэсы менш ангажаваных ва ўладу прадстаўнікі эліты, тэхнократы ўвойдуть у супяречнасці з інтарэсамі асобаў кшталт В.Шаймана, Ю.Сівакова, У.Навумава, “запаснікі” У.Замяталіна, С.Посахава. Апошнія могуць сябе ўтульна адчуваць у Беларусі толькі пакуль А.Лукашэнка — прэзыдэнт. Ім ёсьць што губляць. Любая прыкметы дэмакратызаціі беларускага грамадства прымусіць прадстаўнікі эліты шукаць прытулку там, дзе добра ўладкаваўся І.Шыцянкоў.

Так што “ўсенародна абранаму” лепш будзе, не ствараючы сабе экстремальных сітуацый, перадаць уладу ў “надзейныя” рукі й сысыці з палітыкі ў 2006 г. Змена галоўнай палітычнай фігуры адчыніць перад былой палітычнай элітой Беларусі (“маладым камуністамі і старымі камсамольцамі”, разбаўленымі “дыназаўрамі” савецкага мінуллага) перспектыву нармализацыі аднасінаў з Захадам. Справдныя майстры гульні з заходнімі палітыкамі ва ўладзе ёсьць — успомнім хоць бы “парамовы” 1999 г. Але і ў гэтым выпадку пайстапане пытанье сапраўднае дэмакратызаціі й вяртання апазыцыі ў систэмную палітыку.

Андрэй Ляхович

**У нетрах
Эўрапарлямэнту
рыхтуеца чарговы
“антыбеларускі
дакумент”.**

Канфлікт Лукашэнкі з эўрапарляментаў ўвайшоў у новую фазу, калі прэзыдэнт выказаў жаданыне ўдзельнічаць у саміце NATO. Потым была адмова на ўезд у Чэхію і забарона наведваць краіны Эўразіі. Збоку падалося, што ЭЗ адрэагаваў хутчэй эмэцыяна, чым у адпаведнасці з нейкім плянам. Але Эўразія, магчыма, даўно рыхтаваўся. Съведчаныне гэтага — праект дакументу, які рыхтуеца ў нетрах Камітэту Эўрапарлямэнту па міжнародных спраўах, правою чалавека і супольнай палітыцы ў галіне бяспекі і абароны. На 14-ці старонках дакументу — ня толькі апісаныне сы-

туацыі ў краіне, але і праект рэзалиніі па Беларусі для Эўрапарлямэнту.

Апроч традыцыйных зваротаў

да беларускага кіраўніцтва ў яснікі парушэнняў праваю чалавека, пераследуя апазыцыі, адсутнасці дэмакратыі,

дакумент утрымлівае шэраг новых палажэнняў. Перш за ўсё, гэта заклік адрозніваць падыход да Беларусі як памежнай краіны ад падыходу да Ўкраіны й Малдовы. Праект таксама пастулюе неабходнасць усталёўваць контакты з “прагрэсіўнымі сферамі беларускага грамадства” і дэмакратычнымі палітычнымі партыямі, забясьпечыць іх “дапамогай і падтрымай”. У пункце 9 канкрэтны ініцыятыўа: Эўракамісіі варты павялічыць фінансавую падтрымку беларускім арганізацыям. Бо зважаючы на неабходнасць на толькі дэмакратызацыі, але і перадухілення ізаляцыі ў краіне вяршэнства закону.

Ёсьць да дакумэнце і супяречлівые моманты. Так, ролі галоўнага “дэмакратызатора” Бела-

руса ў праекце адводзіцца Рәсей. Нічога не сказана і пра стаўленне да беларускай незалежнасці. І гэта ў той час, калі пазыцыя ЗША ў дачыненіі да Беларусі значна больш акрэслена: “дэмакраты і сувэрэнітэт”. Так што ў пазыцыях ЭЗ і ЗША па беларускай праблеме яшчэ хапае няўзгодненых момантаў.

Эўрапарлямэнт гатоў да адмовы ратыфікаціі такую важную для нас дамову аб партнэрстве і супрацоўніцтве з ЭЗ, каб цісніць на беларускія ўлады — пакуль апошнія яўна не засьведчаць сваё імкненне паважаць дэмакратычныя права і ўсталяваць у краіне вяршэнства закона. Такім пернікам (а трохі ўжо і бізуном?) эўрапейцы будуть вымушаць рожкім зъмяніцца.

Сяржук Лісічонак

АПЫТАНЬНЕ «НН»

За якім палітычным лідэрам Вы пайшлі?

Генадзь Вінярскі, дырэктар “Беларускага кнігазбору”: Цяперні за якім. Да 1996 г. пайшоў бы за Пазынкам. І на выбары, і ў разьведку, можа.

Алена Адамчык, фотамастачка: За сваім мужам. Гэта адзіны кандыдат сярод мужчынаў, які можа быць мною цалкам падтрыманы. За ўсім іншымі, палітычныя яны лідэры ці не, я ня бачу нікага сэнсу некуды йсці.

Уладзімер Беражкоў, галоўны рэдактар газеты “Прэссбол”: За ўладзімерам Ярошыным, калі бы ён насамрэч займаўся палітыкай. Але ён хутчэй бізнесовец. Сярод расейскіх — падтрымліваў бы Прымакова. А наконт сучасных

беларускіх — ня ведаю. Тут даўдзіца абіраць лепшшае з горшага. Палітыкі, якія выклікалі ў мяне давер, ці зьніклі, ці паўміралі.

Генадзь Бураўкін, паэт: Бяспрэчна, што пайшоў бы і пайду за тым, для каго лёс Беларусі будзе галоўным у жыцці. Калі буду бачыць, што гэты чалавек любіць свой народ, шануе, беражэ родную мову, ведае і штодзень вучыць свою гісторыю, дык падтрымае яго. Але трэба, каб менавіта такога захацець ўвесі народ. І каб разам зь ім гатовы быў пайсьці на пакуты і баражыбу. А прозвішча яго на будзе называць, бо вельмі хачу, каб ён засцяўся жывы.

Вольга Іпатава, пісьменніца: За любым адзіным кандыдатам ад дэмакратычных сілаў. Няхай нават ён і не адпавядае ўяўленьнем нашых палітыкаў пра лідэра. Галоўнае, каб быў тым чалавекам, які змогаў рэальна заваяваць сэрцы выбаршчыкаў.

Вольга Кузьміч, старшыня Рады ЗБС: Аддалена лідэр, за якім бы я пайшла, нагадвае Вінцук Вячорка. Але кандыдатуры, якую б я без развагаў падтрымала, няма. Ня бачу палітыка, здольнага зрабіць добрым беларускім прэзыдэнтам.

Віталь Супрановіч, кіраўнік “Беларускай музичнай альтэрнатывы”: Калі б Пазынкам ня з'е-

хай з Беларусі, дык, мабыць, падтрымаў бы яго. У свой час галасаваў за Ганчарыка. Але толькі таму, што ён быў адзіным кандыдатам. Цяпер лідэр, за якім бы пайшлі людзі, трэба шукаць толькі сярод маладых, ня вельмі раскрученых палітыкаў.

Барыс Чарнаглаз, паэтар царквы Ісуса Хрыста гораду Менску: Сённяні такой асобы, мабыць, няма. Дык, каб нешта вырашыць наоконч чалавек, трэба з'яміць паразамаўляць, гледзячы яму ў очы. Так мы рабілі лётасць, падчас прэзыдэнцкіх выбараў. Пакуль давер у мяне выклікалі толькі очы Івана Пашикевіча.

Аптыўала Вольга Анцышовіч

Сярод кіраунікоў дзяржаваў ня толькі СНД, але й усяго сьвету найчасціцей наведваў Кремль Аляксандар Лукашэнка.

Пропануем вашай увазе хроніку гэтых візитаў, мэты якіх цягам вясімі гадоў увесь час зымняліся.

У якасці прэзыдента Беларусі Аляксандар Лукашэнка ўпершыню наведаў расейскую сталіцу 3 жніўня 1994 г. Ад прыхільніка расейскага кірауніцтва залежала будучыня яго прэзыдэнцтва. Лукашэнка хацеў захаваць эканамічныя льготы, якіх дамогся Вячаслаў Кебіч Расейскі прэм'ер Віктар Чарнамырдзін паабязаў дапамагчы Беларусі "парадай і грашым". "Яны гаварылі са мной як з роўным. Я рады, што Расея зразумела і падтрымала мяне", — узуршана гаварыў беларускі прэзыдэнт. За кадрам засталося тое, што Расея па-ранейшаму дыктувала свае ўмовы.

У наступны раз Лукашэнка пабываў у Москве 20—21 кастрычніка 1994 г., на сустэречы кіраунікоў дзяржаваў СНД. Падчас перамоваў з прэм'ерам Віктарам Чарнамырдзінам абміркоўваліся пытанын запазычаныя кіраунікамі Беларусі за энэрганосьбіты (500 млн. даляраў), ільготныя цэны на газ і нафту. Лукашэнка распачаў гульню з Москвой: адключыце газ — грошай не атрымаце. У той час незалежнікі скептычна сустэрлі словаў Лукашэнкі пра тое, што "мы не здаём нікага тут сувэрэнітэту, а хочам цывілізацію будаваць свае адносины з тымі, без якіх мы проста жыць ня можам". Падчас гэтага візита ў Лукашэнкі абастраліся адносіны з Барысам Ельцыным, які пропанаваў на пасаду кірауніка Міждзяржынага эканамічнага камітету краінаў СНД Вячаславу Кебічу ды зажадаў перанесці сталіцу СНД зь Менску ў Москву.

28 кастрычніка 1994 г. Лукашэнку зваліў дыскагенны радыкул, і кансультавацца ён паляцеў да маскоўскіх спэцыялістаў. "БДГ" писала 31 кастрычніка 1994-га: "Прадстаўнікі кірауніка дзяржавы нардэп Лябедзька звяна дужа адпаведнымі сітуацыямі ўрачыста-сумнімі інтанацыямі зачытаў па беларускай тэлевізіі афіцыйнае паведамленыне пра стан здароўя прэзыдэнта".

Праз два тыдні, 11 лістапада 1994 г., вяртаючыся з Сочы, А.Лукашэнка заляцеў у Москву — сустэречы з Чарнамырдзінам. Перамовы былі цяжкімі: Москва настойвала на акцыянаваныні ўключчэні ў "Газпром" газаправоду, што праходзіць па тэрыторыі Беларусі. У сярэдзіне лістапада "Газпром" паставіў ультыматум: цягам 12 дзён Беларусь мусіць сплаціць 420 млн. даляраў запазычаныя за газ. Былі скарочаныя яго пастаўкі.

Пачатак інтэграцыйнай гульні

Зіма 1994—95 г. прынесла Беларусі безыліч эканамічных праблемаў, што не магло не адбіцца на ўзроўні жыцця насељніцтва і, адпаведна, на рэйтынгу А.Лукашэнкі. Каб выратаваць сваю ўладу і абызбройця апазыцыю, у пачатку 1995-га ён распачаў інтэграцыйную гульню. Лукашэнка зрабіў Расеі шэраг "падарун-

Лукашэнка зноў у Москве

Дынаміка паездак у расейскую сталіцу

Тады яны абдыналіся...

каў", галоўныя зь якіх — траўніцкі рэфэрэндум.

19 верасня 1995 г. у Москве Лукашэнка і Чарнамырдзін афіцыйна абміркоўвалі ход рэалізацыі другога этапу "мытнага саюзу", а неафіцыйна беларускі лідэр прасіў грошай, нафты і зъмены ставак мытных збораў. Ельцын і Лукашэнка падпісалі Дамову аб сяброўстве і супрацоўніцтве, якая дала Расеі права ўзаконіць вайсковую прысутнасць у нашай краіне. Узмен Лукашэнка атрымаў энэрганосьбіты па зынжаных цэнах.

Расейская кірауніцтва вагаеца

У лютым 1996 г. "Газпром" ізноў патрабуе ад Беларусі выплаты запазычаныя за газ. Лукашэнка ездзе ў Москву, да Ельцына. Былі падпісаны шэсць пагаднення, якія рэгламентавалі эканамічныя адносіны Беларусі й Расеі. Лукашэнка дамогся часовай перадышкі, а расчулены Ельцын паведаміў прэсе пра намер Расеі "дапамагчы Беларусі выйсці да мора праз Калініград".

22 сакавіка 1996-га Лукашэнка ляціць у Москву, але атрымлівае "адлуп": расейскага прэзыдэнта чакаюць выбары, а Лукашэнка пачаў падыгрываць ягоным апанентам — камуністам. Так, ён падтрымаў думскіе раашэннія пра прадзыдэнта — яшчэ адзін посыпех Лукашэнкавых паездак у Москву.

Москву. Адбыўся скандал: кіраунік дзяржавы казаў, што сустрэўся з Ельцыным, Чарнамырдзінам, Лебедзем, Прымаковым. Прэс-служба Лукашэнкі ўдакладніла, што з Ельцыным ён не сустракаўся. Высьветлілася таксама, што сустроча з Чарнамырдзінам насіла прыватны характар. Прычынай тэрміновай паездкі Лукашэнкі была спроба прапандаваць стаўленне расейскага кірауніцтва да ягонай ідэі зладзіць рэфэрэндум з мэтай падаўжэння тэрміну паўнамоцтваў.

16 кастрычніка 1996 г. Лукашэнка ў Москве сустракаецца з Ельцыным і Чарнамырдзінам. Афіцыйна яны абміркоўвалі пытаныні сацыяльна-еканамічнай інтэграцыі, неафіцыйна Лукашэнка чакаў словаў падтрымкі рэфэрэндуму. Расейская кірауніцтва "вучыла" Лукашэнку, але ў вырашальны момант яно падтрымала прэзыдэнта — яшчэ адзін посыпех Лукашэнкавых паездак у Москву.

Супольныя інтарэсы

7 сакавіка 1997 г.

Ельцын і Лукашэнка размаўлялі на інтэграцыйных тэмах. Расейскі прэзыдэнт настойваў на паскарэнні інтэграцыі, а Лукашэнка адтэрміноўваў.

23 траўня 1997 г. Лукашэнка зь Ельцыным падпісалі саюзны статут. Напярэдні візиту Лукашэнка намякнуў расейскому боку, што ён заплюшчыць вочы на зыншчэнні сувэрэнітэту Беларусі, калі яму дадуць магчымасць удзельнічаць у выбараў кірауніка саюзной дзяржавы. Ніякіх гарантываў Лукашэнка не атрымаў.

У восень 1997 г. расейская ўлады забаранілі Лукашэнку наведаць Яраслаўскую і Ліпецкую вобласці — за тое, што на выпушыці Шарамета. У лістападзе "Газпром" нагадаў беларускаму ўраду пра запазычаныя.

У студзені 1998 г. А. Лукашэнка наведаў Москву, дзе яго сустрэлі прахалодна, як шараговага расейскага губэрнатара. Прэзыдэнты падпісалі супольны саюзны бюджет. Ельцын імкнуўся за-

хаваць за сабой імідж "галоўнага інтэгратара", адсоўваючы Лукашэнку на друг плян. Аднак той не адчайваўся. У лютым ён зь неафіцыйным візитам наведаў Прымор'е, дзе зрабіў шэраг гучных заяў. Лукашэнка сказаў, што Беларусь вінавата Расеі 120 млн. даляраў, а Расея Беларусі — 800 млн. "Складаецца нейкае ўражанье ў расейцаў, што Лукашэнка зь беларусамі на заходзе ледзь ня гіне, што ім вельмі патрэбна Расея для таго, каб іх утрымліваць і карміць. Самая сапраўдная бязглаздзіца", — гаварыў Лукашэнка.

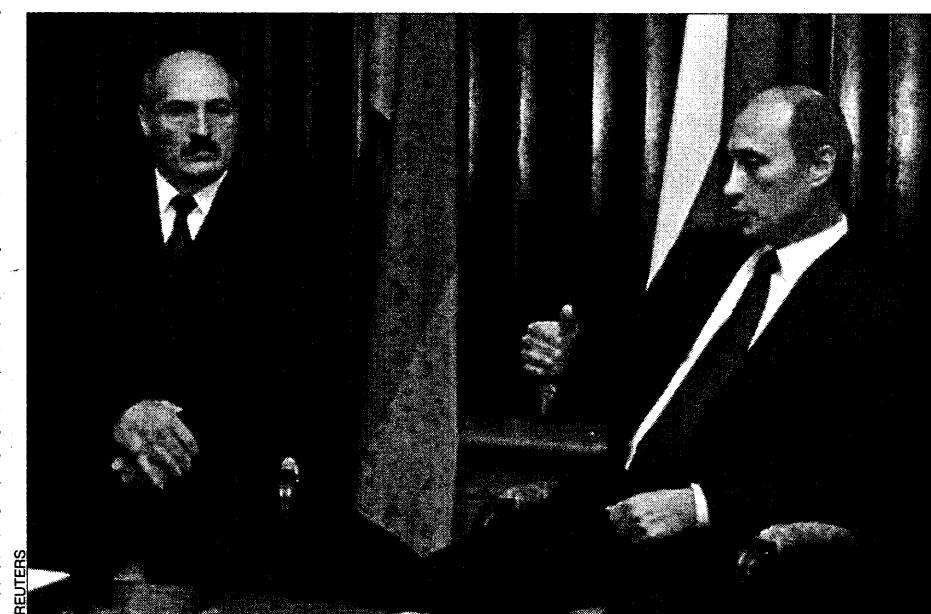
25 снежня 1998 г. Лукашэнка і Ельцын падпісалі дэкларацыю аб намеры стварыць саюзную дзяржаву. Інтэграцыйныя гульні працягваліся ў інтарэсах абеддвух бакоў.

Прыход у траўні 1999-га на пост прэм'ера Расеі Сяргея Сыцяпашына стаўся для А.Лукашэнкі трыўложным сыгналам. У праекце новай саюзной дамовы адсутнічала пасада прэзыдэнта саюзной дзяржавы. А пасля зьяўлення Уладзімера Пуціна ў Лукашэнкі ўжо не было шанцаў выйграць у яго выбары. Падчас сваіх візитаў у Москву Лукашэнка цяпер больш увагі надаваў "выбіванню" для Беларусі разнастайных эканамічных ільготаў — як было 23 верасня 1999 г., калі Лукашэнка сустракаўся з тады яшчэ прэм'ером Уладзімерам Пуціным.

Пуцін наступае

24—25 студзеня 2000 г. на саміт кіраунікоў краін — удзельніц СНД Лукашэнка ехаў з таемнай надзеяй заняць вакантную (пасля адстаўкі Ельцына) пасаду старшыні Рады кіраунікоў дзяржавы СНД. Аднак яе перахапіў прэзыдэнт Расеі У.Пуцін.

23 студзеня 2001 г. Лукашэнка ў Москву сустрэўся з патрыярхам Аляксіем II, атрымаў прэм'ю Міжнароднага фонду адзінства праваслаўных народаў. Гэта было слабое суцяшэнне для беларус-

Цяпер трymаюць дыстанцыю.

най. Цяпер А.Лукашэнка больш асцярожны. Становішча Пуціна складанае — у Расеі набліжаюцца прэзыдэнцкія выбары, левая апазыцыя бачыць у Лукашэнку свайго хаўрусыніка. Гэта сітуацыя дае яму выдатныя магчымасці для новых маніёў, якімі ён у часы Ельцына завабіў расейскага мядзведзя ў беларускі горад, а ў часы Пуціна паспяхова стрымліваў яго ля плоту.

Алег Тачоны

Гіпэрмаркеты замест рынкаў

“Аквабел” і “Чэрвеньскі рынак” адступаюць перад буйным капіталам

Нельга сказаць, што рынок “Аквабел” у Зялёным Лузе памёр. Хутчэй, ён паволі канеа. Там, дзе раней стаялі кантэйнеры для аптовага гандлю, вечер ганяе съмецыце. Дзе-нідзе сыплюща іскры — дэмантуюць кіёскі. Некаторыя з іх гаспадароў наматаюцца працаўца “да апошняга”, распрадаючы рэшту тавару, але найбольшы зыск маюць нелегалы, якія прыгандлёўваюць піттардамі.

Улады ўжо даўно пастановілі зачыніць рынак. Гандаль на ім мусіў быць спынены яшчэ 1 верасня, але адміністрацыя, як і раней, зібрала арэнду плату. Ішлі размовы пра тое, што рынак будзе працаўца да 1 сіненія. Аднак ужо 10 лістапада ў адміністрацыю “Аквабел” прыйшла разнарадка з ДАІ, у якой патрабавалася да 16 лістапада зачыніць аварыны выезд на Менскую кальцавую дарогу “зь меркаваныня Ѹясенікі”. Дырэктар рынку Пётра Сінкевіч вырашыў, што лепш сварыцца з прадпрымальнікамі, чым з ДАІ, ды паведаміў, што рынок зачыніць 16-га. Але прадпрымальнікі сабралі сход, на якім палохалі адміністрацыю судом, і тая саступіла. Праўда, ненадоўга. 19 лістапада быў забаронены заезд і выезд аўтамабіляў на рынок і з рынку. Выключэнне зрабілі толькі для велікагрузных плятформаў для вывозу кантэйнераў ды кіёскаў.

З “Аквабелу” на “Экспабел”

За 150 мэтраў ад “Аквабелу” будуюць падобны да яго рынок “Экспабел”. Адчыніца ён налета. Плошча выставальных залляў рынку складзе 20 тыс. кв.м., а агульная плошча, улучна з паркоўкай на 3,2 тыс. аўто, — 12 гектараў. Адміністрацыя “Аквабелу” прапануе прадпрымальнікам пераехаць на “Экспабел”.

Здавалася б, прапанова добрая, але на ўсё тут праста. Папершае, нікто на мае жадання вось так зрыванца са свайго месца — яшчэ колькі месяцаў таму адміністрацыя “Аквабелу” мела пляны развіцця рынку на 25 гадоў наперад. Па-другое, умовы на “Экспабеле” абяцаюць быць яшчэ больш жорсткімі, чым на “Аквабеле”. Толькі нямногія гандляры перайшлі на “Экспабел”; пэўная частка прадпрымальнікаў перавезла свае “крапкі” ў Ждановічы, а большасць увогуле на ведае, што рабіць, бо, паводле іхных словаў, “Аквабел” высмактаў усе гроши. Гандляры кажуць, што найбольш дзеўским спосабам выцягваньня з іх грошай

былі гэта званыя дамовы на пазыкі, якія прадпрымальнікі мусілі падпісаць на колькі гадоў наперад, каб мець магчымасць працаўца. Сумы падтыя дамовы патрабавалі розныя — ад 1000 да 7000 даляраў. Перарэгістрацыя гандлёвага месца з чалавека на чалавека каштавала 500 даляраў.

Адзін прадпрымальнік распавеў, што выкупіў трэх гандлёвых месцы за 450 даляраў, разычыўшыся наяўнымі грашыма. Праз некалькі тыдняў у яго забралі два, а грошай не аддалі. На “Экспабеле”, кажуць, будучы большыя паборы, ды месцаў можа на ўсіх не хапіць, бо многія з іх ужо скуплілі каўказцы.

Прадпрымальнікі, якія з 19 лістапада ня маюць магчымасці нармальна працаўца, хоць і заплацілі за арэнду, рыхтуюць пазоў у гаспадарчы суд — будучы патрабаваць з адміністрацыі кампенсацыі маральны ўрон і вярнуць частку арэнднае платы. Іх адвакаты кажуць, што “Аквабел” плянуете ажыццяўляць, што “Аквабел”

Чэрвеньскі напярэдадні “рэканструкцыі”

У 1997—98 г. етапчыя ўладырайліся, як даць інвалідам магчымасць рэалізаць свае гарантывы па занятасці, ня трачачы на

адрозненіне ад аквабелаўскай, актыўна выступае супраць зачыніцца. Ня дзіва: яшчэ ўчора яны на падставе пазыковых дамоў вупрыгожвалі тэрыторыю, клалі асфальт, зымяналі бардзюровыя камяні, будавалі новыя кіёскі і г.д. Аднак рынак — унітарнае прыватнае прадпрыемства “Белтэлекам”

будаўніцтва. Цяпер вуліцы, якія атачаюць рынак, маюць на менш за трэх паласах руху ў кожны бок. Зьявіліся шыкоўныя падземныя пераходы з ліфтамі, аздобленыя эўраплястыкам. Развітые яны не на інвалідаў-гандляроў, якіх гоняць з рынку. Цікава, што тыя пераходы ня маюць нішай для гандлёвых кропак. Побач з рынкам зіхациі сівежай фарбай новая бэнзакалёнка “Белнафтахім”. Для чаго ўсё гэта? Прадпрымальнікі кажуць, што “Белкаапсауз” знойшоў фірму, якая пад маркай рэканструкцыі збудуе на месцы “Чэрвеньскага” гіпэрмаркет. Нельга выключаць і магчымасць пабудовы гіпэрмаркету на тэрыторыі “Аквабелу”, які выгадна месцыца ля Менскай кальцавой дарогі.

Менскія рынкі падобныя да ўсходніх базараў з іх заўсёдным хаосам ды сумнёўнымі санітарнымі ўмовамі. Апошнім часам сталічныя ўлады змагаюцца за “эстэтыку”: спачатку змусілі прадпрымальнікаў прыбраць з вялікіх вуліцаў кіёскі, а потым распачалі баражбу з рынкамі ды кампанію пабудовы гіпэрмаркетаў. З пункту гледжання спажыўца, гіпэрмаркет — не такая ўжо й дрэнная реч. Але для малых прадпрымальнікаў месцаў ў гіпэрмаркетах ня будзе. Толькі ў якасці звычайных пакупнікоў або звычайных наёмных работнікаў. Час постсавецкага бізнесу сканчаецца.

Алесь Кудрыцкі

Гіпэрмаркет важнейшы за інвалідай

Дык што гэта за рэканструкцыя, якая зьнішчыць рынак? “Белкаапсауз” не афішуе назвы арганізацыі, якая будзе яе рабіць. Але змены, якія адбываюцца ў ваколіцах рынку, шмат пра што кажуць. У верасьні скончылася перебудова вул. Аранскай, якую вяло Кіраўніцтва дарожна-мас-

Прайграны аўкцыён “Слаўнафты”

Аўкцыён па продажы дзяржаўнага пакету акцыяў “Слаўнафты” праваліўся. Беларускі ўрад “кінуў”.

На таргі, што адбыліся 22 лістапада на Беларускай валютнай фонддавай біржы, выставілі адным лётам 515.087.000 акцыяў “Слаўнафты” (10,83% статутнага фонду). Урад, здавалася, спадзяваўся аддаць свае акцыі “Сургутнафтагазу”. Кіраўнік гэтае фірмы Уладзімер Багданаў нават прыяжджаў у Беларусь 19 лістапада. Але “Сургутнафтагаз” нават не

падаў заяўкі на ўдзел, хоць і мае, паводле ацэнак экспертаў, 4 млрд. “вольных” даляраў. На аўкцыён звязаўся толькі “Слаўнафтабанк”, які прадстаўляе інтарэсы губернатара Чукоткі Рамана Абрамовича з ягонай кампаніяй “Сібнафта”.

“Адзіны кандыдат” прапанаваў за беларускі пакет 210 млн. даляраў (на 10 млн. больш за стартавую цену). Але беларускі бок плянаваў атрымаць за акцыі някія менш за 250 млн., таму было абяцаці, што аўкцыён не адбываўся. Балазе, ён праходзіў за “зачыненімі дзвіярымі” і грамадзкасцю, якія ведае ўсіх ака-

лічнасцяў перамоваў паміж “Слаўнафтабанкам” ды ўрадам. 25 лістапада адбыўся “другі раўнд” таргоў. Вынік той самы.

Гэта не пралік ураду, які “залаімі” занадта высокі кошт, а, хутчай, узгодненая гульня расейскіх бізнесоўцаў. Беларускі бок зыходзіў з таго, што стартавая цена акцыяў мусіць у адсотковых адносінах стасавацца з расейскай (1,7 млрд. даляраў за 74,95% расейскіх акцыяў прыкладна адпавядваюць 200 млн. за 10,83% беларускіх). Рэальны агульны кошт “Слаўнафты” — каля 2,8 млрд. даляраў. Гэта азначае, што Беларусь мае права разылічаць прыкладна

эканамічная хроніка

Зынізліся пакупкі валюты

У каstryчніку беларусы штодзень куплялі ў абленных пунктах 5,7 мільёна даляраў. Гэта на 9,5% меней, чым у сярэднім за студзень — верасень. Зынізленне можа быць звязанае з павышэннем папулярнасці ашчаджэнняў у беларускіх рублях у сувязі са зынізленнем колькасці вольных грошей у людзей у выніку рэзкага росту камунальных выплат.

500 гаспадарак без заробку

Палата прадстаўнікоў прыняла закон пра рэарганізацыю сельгаспрадпрыемстваў. Стратыя калгасы ды саўгасы, якіх у краіне больш за 1400, будуть зыліваць з багацейшымі, дзяляць, пераўтвараць у акцыянэрныя таварысты і г.д. Но 500 гаспадарак на маюць грошай нават каб плаціць заробкі. Галоўную ролю ў рэарганізацыі будзе адыгрываць мясцовая улада. Значыць, бізнесоўцы змогуць навязаць ёй свае сцэнары, як гэта было ў выпадку “Белавескай харчовай кампаніі”.

Нацбанк рэкамэндуе

Нацбанк раіць банкам зьнізіць адсоткавыя ставкі па кредитах. Зыячайна такое робяць, каб “ажывіць” эканоміку, прыцягнучы інвестыцыі ды пашырыць вытворчасць. Гэта дрэнна адабешца на ронтабельнасці банкаў. Каб уратаваць сітуацыю, яны будуць змушаныя зьменіць апэрацыйныя выдаткі — г.з. скараціць пэрсанал, адмовіцца ад малапрыбытковых відаў дзейнасці.

Новая банкнота

50 тыс. рублёў — гэткі намінал будзе мець новая банкнота, якую ўведаць у зварот 20 сінегня. Яна будзе цёмана-бірузовай, з выявай Мірскага замку. Банкнота мае новы элемэнт абароны ад падробак — невялікую разэтку, якая зьмянія колер ад залацістага да зялёна-зялёнага, калі яе разглядаць пад рознымі вугламі.

Эўрачып ад “Белтэлекаму”

“Белтэлекам” скончыў мадэрнізацію тэлефонічнага пакетаў у краіне — цяпер “універсальнымі” тэлефонічнымі карткамі можна будзе карыстацца паўсюдна. Са звычайнага тэлефона — тэлефанаўца пад мясцовай сувязі, а з універсальнага — хоць за мора. На картках усталяваны “эўрачып”. Тут “Белтэлекам” абагнаў нават сістэму кредитных пластикавых картак “Visa”, якія пакуль карыстаюцца традыцыйнай магнітнай паласой. Старыя карткі на 120 хвілінаў будуть скасаваныя налета ў верасьні.

Падатканаплатнік

Дырэктара менскага УП “Кан-сікей” вінаваць у тым, што летасць ягонае прадпрыемства ад 20 чэрвеня да 31 жніўня ня сплачвала падаткі ды не адлічвала грошай у пазабюджэтныя фонды. Дзяржава спагаляе з дырэктора 857,5 млн. рублёў (каля 460 тыс. даляраў).

Газ, электрыка падаражэлі

У 2,46 разу пабольшала цана газу, калі паўночнаўца са студзенскімі коштамі. Для тых, хто мае газавыя лічыльнікі ды газавае ацяпленне, яна вырасла ад 50,23 да 79,5 руб. (за 1 м³) у ацяпляльны перыяд і ад 59,5 да 103 руб. улетку. Тыя, у каго няма лічыльнікаў, але ёсьць газавыя плаўты ў гарачай вадзе, маюць плаціць 825 руб. на чалавека ў месяц замест 476. Газ “у балёнах” будзе каштаваць 275 руб. за 1 м³ (раней было 160,6).

А.К.

Забойства ва Ўздрыгалавічах

У вёсцы Ўздрыгалавічы, што на Мядзельшчыне, зьнікля была кабета. Знайшлі яе праз колькі дзён у рацэ Сэрвач. Спачатку людзі думалі, што ўтапілася сама: ці мала як бывае, немаладая ўжо. Але судмэдэкс-пэрт пабачыў, што паветра ў ейных лёгкіх не было, а хрыбет пашкоджаны. Значыць, хтось задушыў. Высьветлілася, што зрабіў гэта тутэйшы лясянік, якому тая баба нібыта спаліла хлеў. Ён ужо прызнаўся. Ва Ўздрыгалавічах і блізкіх Крывічах ня ведаюць, што і думаець: чалавек той быў спакойны, разумны і непітушчы. Трэба ж было адважыцца на такое. Дапамагала яму жонка.

Вашлаў Зывяруга, Мядзел

Пікет у Пінску

26 лістапада сябры КХП-БНФ правілі ў цэнтры Пінску санкцыянаўны пікет у падтрымку чачэнцаў. Восем уздельнікаў трывалі бел-чырвона-белая і чачэнская сцягі ды плякаты "Спініца генацыд чачэнскага народу!", "Расейскія фашисты — преч з Чачэніі", раздавалі беларускія выданія. Жыхары гораду падыходзілі да пікету і вызвали падтрымку. Усе адзначалі выключную жорсткасць расейскіх спэцслужбай падчас штурму тэатру ў Маскве і тэрыстычныя харктар рэжыму Пушніна. Міліцыя ж склала пратаколы на Лявона Вабішевіча й Ігара Саракавіка "за размышчанне пікету на 5 мэтраў далей дзволенага месца".

Паводле прэс-рэлізу КХП-БНФ

Крых па Зязюлю

У Сініне на Віцебшчыне ўсталяваны крых на сымбалічнай магіле беларускага паэта Андрэя Зязюлю. Пад гэтым пеўдэнім пісаў ксёндз Аляксандар Астрэмовіч, які цігам трох гадоў перад сваёй смерцю ў 1921 г. служыў у Сеньненскім касцёле і быў тут пахаваны. Ушанаванье ягонае памяці адбылося з ініцыятывы мясцовых суполкі ТВМ і пры ўдзеле клубу "Спарт" і краязнаўчай суполкі "Спадчына".

Выставка ў Шаркаўшчыне

У Шаркаўшчынскім цэнтры рамёстваў адчынілася выставка твораў з пленэраў памяці Язэпа Драздовіча, сабранных у культурна-асветным цэнтры ягонага імя ў Германавічах.

Табліца па Гераніму Праскім

Пра факт наведвання Віцебску памячнікам Яна Гуса, чехам Геранімам Праскім у 1413 г. мусіць нагадваць мэмарыяльная шыльда на адным з будынкаў гораду. З такой пропановай да мясцовых уладаў з'явіўся краязнаўчы фонд імя Сапунова. Макет мэмарыяльнай шыльды зрабіў скульптар Валянцін Занковіч.

Міхал Чарвінскі, Віцебск

Выцьвярэзьніку ня будзе

Берасцейскія аблыўканкіны вырашыły ліквідаваць мэдвыцьвярэзьніка ў Івацэвічах. Дысцыплінаны рапыўканкіны гэтае разшэнне адобраў. Выцьвярэзьнік зарабіў сёлета за 10 месяцаў толькі 4.238.600 рублёў, а зь бюджету на яго ўтрыманьне наўкарана 45.909.900 рублёў.

Дыхтойны будынак пуставаць ня будзе. Пасыльна рамонту тут паселяцца пашпартна-візовая служба ды інспекцыя па справах непаўнагодзяці.

Тавары на вэксаль

Працаўнікі 18 калгасаў Івацэвічыны чакаюць не дачакаюцца заробкаў зь ліпеня. У трох гаспадарках чакаюць з чэрвеня. 765,7 млн. рублёў дзяржава вінаватая аграрнікам раёну. Каб неяк пагасіць гэтыя запазычанасці, у нетрах мясцовай вэртыкалі нарадзілася ноў-хаў: вісковым крамам загадана адпусканіе тавары па сыпісах, пададзеных праўленнемі калгасаў. Кола пакупнікіх крыху пашырылася, аднак на вялікую грошовую выручку разылічваць не даводзіцца: тавары ж бяруць на вэксаль. Сяляне абмяжоўваюцца самым неабходным: набываюць у крэдыт хлеб, цукар, алей, віно, селядцы. Яны не губляюць надзеі, што "жывыя" гроши калісьці ўсё ж такі атрымаюць.

Алесь Лайранюк, Івацэвічы

Новая кіраўнічка Магілёўскага ТВМ

23 лістапада адбылася канфэрэнцыя Магілёўскай абласной арганізацыі ТВМ. На пасадзе старшыні арганізацыі Міхася Будавацкага з'явіліся Натальля Лебедзева, выкладчыца беларускай літаратуры Магілёўскага ўніверсітэту. Дэлегаты заклікалі Міністэрства адукацыі спрыяць пашырэнню беларускамоўнай адукацыі, вырашылі з'явіцца з пралановай усталяваць у Магілёве помнік Максіму Гарэцкаму й Цішку Гартнаму.

Магілёве

Другі прэзыдэнт

І ў гэтым навучальнym годзе ў Астрэвецкай СШ №2 не адышлі ад традыцый выбіраць прэзыдэнта школы. Гэту пасаду заняў вучань 11-й класы Ігар Сакалоў. Цяпер ён фармуе кабінэт міністраў. Былы прэзыдэнт школы Ўладзімер Кутко вучыцца ў Акадэміі пры прэзыдэнту Беларусі.

Мар'ян Вяяроўскі, Астрэвец

Indykaferma

Haspadar Viktar Lizevič рабаў будаваць fermu na 2 tysiačy indziušak kala vioski Hincavičy, što pad Baranavičami. Skončyje planuje za pañtara hodu. Dumaje, što taki biznes maje perspektyvu.

Ababrali carkvu

U vioscy Miłavidy abrabavalni pravaslaňuju carkvu. Skrali darazachavalnicu, lampadu, dva kružy, kufl i šmat inšaha na 2 mln. rubloў.

3 Дубровы Сьветлагорскага раёну

Люба Цурка зарэзала мужа

Жыцьцё. Ды і як не злаваць: куды б здарылася акурат у пятніцу ў першай палове дня на вуліцы Маладзежнай. Любіца Аляксандра нажом, калі то спаў. Злачынству паліярэднічалі не зусім цвярозыя акаличнасці. Абое не цураўся съпрытусовага зелья. Напярэдадні Аляксандар выбіў з калгасу нейкія свае гроши, пэўна, была замочка, якую скончылася трагедыя.

Ахвяра часова нідзе не працавала. За сініна Аляксандра дзівзе турэмныя гісторыі, і быў ён чалавекам даволі агрэсіўным і злонім на грамадзтва і

што шмат пахаваньняў было раскапана ў 1960—70 г. у часе будаўніцтва швейнай фабрыкі "Світланак", што месцыца падбач. Схаваныя пад зямлём падмуркі знаходзяцца ў ахойнай зоне гістарычнага цэнтра Воршы і будуть уключаны ў Дзяржаўны сьпіс гістарычна-культурнай спадчыны.

Віктар Лютынскі, Ворша

Зынік крыж

Падчас выставы ваксовых фігураў у Крычаўскім раёным музее і скульптуры салдата фашысцкай Нямеччыны зынік Жалезны крыж. Узнагарода была сапраўдная. Выставка зробленых з воску сусьветна вядомых злачынцаў працавала ў Крычаве два тыдні. Інцыдэнт адбыўся ў дзень закрыцця, калі выставу наведала чарговая экспкурсія школьнікаў.

Андрэй Кузьмін, Крычаў

"Хуткія" ад немцаў

На балінсе бялыніцкай больніцы знаходзяцца тры "хуткія дапамогі" "мэрсэдэс-бэнц". Першыя два аўтамабілі, падараваныя жыхарамі гораду Золінгену, ужо некалькі гадоў выяжджаюць на выклікі. А трэці набылі днімі.

Паводле "Советской Белоруссии"

Як пры дзядах і прадзедах

Магілёўскі гарвыканкам ухваліў праграму па рэканструкцыі гістарычнай часткі гораду. Праграма разылічана на 10 гадоў. Будаўнікі ёй архітэктары плянуюць узвядзіць аблічча і атмасферу старадаўнага места, вярнуць ягоным вулікам быўшыя назвы, дамам — каліровую гаму і старадаўнія фасады.

"Магілёўская хроніка"

На здымках: Гістарычная частка гораду сёньня (зьеверху) і ў пачатку XX ст.

шкада, што такая страшная гісторыя адбылася ў раҳманай Дуброве. Пакрысе і тут набираюць моц працэзы разбураныя: у руінах кацельня, у руінах лазні, дом быту, недакончаны гандлёвы комплекс. Лічы, што сам калгас —

Дуброўская трагедыя адбылася акурат 30 жніўня, на дзень нараджэнья беларускага дыктатара. Нездарма ж гарапкопшчыкірай і ў той дзень быць асабліва абачлівымі і нічога важнага не рабіць.

Мікола Бусел, "Дуброўскі настрой"

6 ПЯТНІЦА, СЪНЕЖНЯ

БТ

6.00, 7.00, 8.00, 9.00, 12.00, 15.00, 17.00, 23.00 Навіны.
 6.15, 7.15, 8.15 Добранічі, Беларусь!
 19.15, 17.00 "Печарбурскія таямніцы". Сърыял.
 10.05 "Падарожжа вакол съвету". Дак. сърыял (ЗША).
 10.20 Сад мари. Перадача для дачніка.
 10.45 Святні Беларусі. Крыж Эўфрасінны Полацкай.
 11.10, 22.00 "Магія каханьня". Сърыял.
 12.20 Добры дзень, Беларусь!
 13.15 Г.Калнінш у мэліядраме "Жорны лесу".
 15.25 "Таямніца Сагалы". Сърыял для дзяцей.
 15.50 "Усе на арбіту!" Пазнавальні сърыял.
 16.00 Пяці цудаў.
 16.10 5x5.
 17.25 Гандбол. Чэмпіянат Эўропы. Вугорычына—Беларусь. Жанчыны. Трансляцыя з Даніі.
 19.00 3 дакладных кірніц.
 19.15 А.Пачына ў рэтра-драме "Чачвяртак" (ЗША).
 20.40 Калыханка.
 21.00 Панарама. Інфармацыйны ка-

нал.
 21.45 Навіны рэгіёну.
 22.50 10 хвілін пра спорт.
 23.20 Зона ІІС.
 23.30 Начная размова.
 1.05 Псыхалагічна драма "Жывая плоць" (Гішпанія—Францыя).

СТВ

5.00 "Мэш". Сърыял.
 5.30 "Шэршь ля ФАН".
 6.00, 15.35 "Чарапашкі індзя: новая мутация". Тэлесърыял.
 6.30, 15.05 "Джым Батан". Мультсърыял.
 7.00, 14.35 "Чалавек-павук". Мультсърыял.
 7.30, 12.30, 16.30, 19.30, 23.10 "24 гадзіны".
 7.45, 20.15 "СТВ-спорт".
 7.55, 19.45 "Навіны СНД".
 8.10 "Філярмачніцы тыдзень".
 8.15, 20.50 "Менск і менчукі".
 8.25 "Сънеданьне з Інай Афанасьевай".
 8.30, 23.00 "Тэнхалетія".
 8.40 "Меншына. Людзі, падзея, факты".
 8.50 Кіно: Жазіяна Балыскі і Наталі Бай у камэды "Распусніцы".
 11.00, 21.00 "Аўтапанарама".
 11.15 "Тэатральны гісторы".
 11.30 "Яга, чёмная страсьць". Тэлевізія.
 12.50 "Таемная дыяпляміята". Китайская грамата". Дак. фільм.
 13.20, 18.35, 21.15 "NEXT-2". Тэлесъ-

рыял.
 16.05 "Съвет Бобі". Мультсърыял.
 16.50 "Семейная страсьць". Ток-шоу.
 17.55 "Пад вуглом 23 з палавай" Дак. фільм.
 18.25 "Хіт-момант".
 20.00 "Добры вечар, маленьки...".
 20.25 "Фільм, фільм, фільм".
 20.40 "Адпачывай".
 22.00 Аляксандра Гайдук у канцэртнай праграме "Гаспадына балу".
 23.25 Кіно: Ральф Мак'е, Нарыюкі "Пэт" Мартына, Элізабэт Шу ў прыгодніцкім фільме "Каратэ Кід".

8 канал

17.30 Мультпрада.
 17.40 Маст. фільм "Гары Трэйсі".
 19.35 "Залатая калекцыя".
 19.40 "Аўта-кляса".
 19.50 Дак. фільм "Апошні кракадзіл".
 20.45 "Вечарніца".
 21.00 Тэлекрама.
 21.15 Шэршан Стойч у крымінальнай драме "Сънеданьле".
 22.00 "Чырвоныя сънеданьні".
 22.30 10 хвілін пра спорт.
 23.30 Начны музичны этэр.

СТВ

5.00 Музичны канал.
 5.30 "24 гадзіны". Тэлесърыял.
 6.30 "Дзікая пляніта": "Валадары глыбінія" з цыклу "Паліяуніцы". Дак. фільм.
 7.30 "Дзін-непаседа". Мультсърыял.
 8.00 "Фільм — дэтэктыў у часе". Мультсърыял.
 8.25 "Хіткліф". Мультсърыял.
 8.50 "Запрашаеш паскардзіцца".
 9.00 "СТВ-спорт".
 9.10 "Рамонт".
 9.25 "Сънеданьне з Інай Афанасьевай".
 9.50 "Вядзьмак". Тэлесърыял.
 10.55 "Тайга". Тэлесърыял.
 12.00 "Дыялёт з усім съветам": "Сънеданьне дзін-непаседа". Дак. фільм.
 12.30 "Радыекропка".
 12.50 "Плёнката людей".
 13.05 Кіно: Алена Якайлава ў мэліядраме "Інтэрдзяўчына", 1-я сърыя.
 14.35 "5 хвілін да разводу". Ток-шоу.
 15.10 "У нас усе дома". Сърыя.
 15.45 "Непераможны Спайдэрмен". Мультсърыял.
 16.15 "Вуншпунш". Мультсърыял.
 16.45 "Філярмачніцы тыдзень".
 16.50 "Аўтапанарама".
 17.15 Кіно: Олівер Рыд, Рычард Чэмэрлен, Рэкул Уэлч у прыгодніцкім фільме "Чатыры мушкеты".
 19.30 "Пакуль гарыць съвечка".
 20.00 "Тайга". Тэлесърыял.
 21.00 Кіно: Сыльвістар Сталонэ ў баевіку "Рэмба: першая кроў".
 23.00 "Навіны сусветнай шоў-індустріі".
 23.30 "24 гадзіны". Тэлесърыял.

0.15 "Шэрш ля ФАН".
 1.00 Кіно: Баглі-мал., Токард Чэнінг, Дзбні Коўлім у фантастычнай камэдыі "Жук-мсыціці".

8 канал

15.00 Маст. фільм "Рэбека", 1-я і 2-я сърыі.
 18.10 Тэлекрама.

18.15 Праграма мультфільмау.
 18.45 Маст. фільм "Вэртыкальная грань".
 20.40 "Аўта-кляса".
 20.45 "Вечарніца".
 21.00 Тэлекрама.

21.15 Мэл Гібсан у маст. фільме "Выкуп".
 22.00 "Сам сабе рэжысэр".
 22.10 "Хто да аднаго". Тэлегульнія.

22.30 "Клюб сэнатарапі".
 23.00 "Past Perfect". Музыка рэтра.

8.00 The best.
 10.00, 20.30, 21.15, 0.00 MegaMix.
 12.00 "Azon".
 17.00 Музыка.RU.
 19.30 People-mix.

15.00 Мультсэнс. "Гусі-лебедзі".
 18.20 Грай, гармонік любы!

18.55 Слова пастыра.

9.10 Здароўе.

10.00, 14.00 Навіны (з субтрырамі).

10.10 Смак.

10.30 "Падарожкі натуралиста".

11.00 Съхемаларанама.

11.40 Вострасюжэнты фільм "Дзесьяць год бяз права перапіскі".

12.00 "Аўтапанарама".
 12.30 "Радыекропка".
 12.50 "Плёнката людей".
 13.05 Кіно: Алена Якайлава ў мэліядраме "Інтэрдзяўчына", 2-я сърыя.
 14.45 "Съвет спорту".
 15.00 "Відавочца".
 15.30 "Вовачка". Сърыя.
 16.05 "Сымсаны". Мультсърыял.
 16.35 "Чызцце з Лю". Мультсърыял.
 17.00 "Вуншпунш". Мультсърыял.
 17.30 "168 гадзін".
 18.15 Кіно: Уладзімер Галаванай, Алег Стальчук, Георгі Дрозд у трыверы "Двойнік".
 19.30 "Пакуль гарыць съвечка".
 20.00 "Тайга". Тэлесърыял.
 21.00 Кіно: Сыльвістар Сталонэ ў баевіку "Рэмба: першая кроў".
 23.00 "Навіны сусветнай шоў-індустріі".
 23.30 "24 гадзіны". Тэлесърыял.

0.15 "Хіткліф". Мультсърыял.
 0.50 "Плёнката людей".
 0.95 "Партрэт на інтар'еры".
 0.90 "Аўтапанарама".
 0.90 "Адпачывай".
 0.90 "Вядзьмак". Тэлесърыял.

10.55, 20.00 "Тайга". Тэлесърыял.
 12.00 "Сънеданьне з Інай Афанасьевай".
 12.25 "Добры дзень, доктар!".
 12.40 "Арт-экспрэс". Культурнае жыццё стаўцы.

13.00 Кіно: Алена Якайлава ў мэліядраме "Інтэрдзяўчына", 1-я сърыя.
 14.35 "Съвет спорту".
 15.00 "Відавочца".
 15.30 "Вовачка". Сърыя.
 16.05 "Сымсаны". Мультсърыял.
 16.35 "Чызцце з Лю". Мультсърыял.
 17.00 "Вуншпунш". Мультсърыял.
 17.30 "168 гадзін".
 18.15 Кіно: Уладзімер Галаванай, Алег Стальчук, Георгі Дрозд у трыверы "Двойнік".
 19.30 "Пакуль гарыць съвечка".
 20.00 "Тайга". Тэлесърыял.
 21.00 Кіно: Сыльвістар Сталонэ ў баевіку "Рэмба: першая кроў".
 23.00 "Навіны сусветнай шоў-індустріі".
 23.30 "24 гадзіны". Тэлесърыял.

8.25 "Хіткліф". Мультсърыял.
 8.50 "Плёнката людей".
 9.05 "Партрэт на інтар'еры".
 9.20 "Аўтапанарама".
 9.40 "Адпачывай".
 9.50 "Вядзьмак". Тэлесърыял.

10.55 "Добры дзень, доктар!".
 12.40 "Арт-экспрэс". Культурнае жыццё стаўцы.

13.00 Кіно: Алена Якайлава ў мэліядраме "Інтэрдзяўчына", 2-я сърыя.
 14.45 "Съвет спорту".
 15.00 "Відавочца".
 15.30 "Вовачка". Сърыя.
 16.05 "Сымсаны". Мультсърыял.
 16.35 "Чызцце з Лю". Мультсърыял.
 17.00 "Вуншпунш". Мультсърыял.
 17.30 "168 гадзін".
 18.15 Кіно: Уладзімер Галаванай, Алег Стальчук, Георгі Дрозд у трыверы "Двойнік".
 19.30 "Пакуль гарыць съвечка".
 20.00 "Тайга". Тэлесърыял.
 21.00 Кіно: Сыльвістар Сталонэ ў баевіку "Рэмба: першая кроў".
 23.00 "Навіны сусветнай шоў-індустріі".
 23.30 "24 гадзіны". Тэлесърыял.

8.25 "Хіткліф". Мультсърыял.
 8.50 "Плёнката людей".
 9.05 "Партрэт на інтар'еры".
 9.20 "Аўтапанарама".
 9.40 "Адпачывай".
 9.50 "Вядзьмак". Тэлесърыял.

10.55 "Добры дзень, доктар!".
 12.40 "Арт-экспрэс". Культурнае жыццё стаўцы.

13.00 Кіно: Алена Якайлава ў мэліядраме "Інтэрдзяўчына", 2-я сърыя.
 14.45 "Съвет спорту".
 15.00 "Відавочца".
 15.30 "Вовачка". Сърыя.
 16.05 "Сымсаны". Мультсърыял.
 16.35 "Чызцце з Лю". Мультсърыял.
 17.00 "Вуншпунш". Мультсърыял.
 17.30 "168 гадзін".
 18.15 Кіно: Уладзімер Галаванай, Алег Стальчук, Георгі Дрозд у трыверы "Двойнік".
 19.30 "Пакуль гарыць съвечка".
 20.00 "Тайга". Тэлесърыял.
 21.00 Кіно: Сыльвістар Сталонэ ў баевіку "Рэмба: першая кроў".
 23.00 "Навіны сусветнай шоў-індустріі".
 23.30 "24 гадзіны". Тэлесърыял.

8.25 "Хіткліф". Мультсърыял.
 8.50 "Плёнката людей".
 9.05 "Партрэт на інтар'ери".
 9.20 "Аўтапанарама".
 9.40 "Адпачывай".
 9.50 "Вядзьмак". Тэлесърыял.

10.55 "Добры дзень, доктар!".
 12.40 "Арт-экспрэс". Культурнае жыццё стаўцы.

13.00 Кіно: Алена Якайлава ў мэліядраме "Інтэрдзяўчына", 2-я сърыя.
 14.45 "Съвет спорту".
 15.00 "Відавочца".
 15.30 "Вовачка". Сърыя.
 16.05 "Сымсаны". Мультсърыял.
 16.35 "Чызцце з Лю". Мультсърыял.
 17.00 "Вуншпунш". Мультсърыял.
 17.30 "168 гадзін".
 18.15 Кіно: Уладзімер Галаванай, Алег Стальчук, Георгі Дрозд у трыверы "Двойнік".
 19.30 "Пакуль гарыць съвечка".
 20.00 "Тайга". Тэлесърыял.
 21.00 Кіно: Сыльвістар Сталонэ ў баевіку "Рэмба: першая кроў".
 23.00 "Навіны сусветнай шоў-індустріі".
 23.30 "24 гадзіны". Тэлесърыял.

8.25 "Хіткліф". Мультсърыял.
 8.50 "Плёнката людей".
 9.05 "Партрэт на інтар'ери".
 9.20 "Аўтапанарама".
 9.40 "Адпачывай".
 9.50 "Вядзьмак". Тэлесърыял.

10.55 "Добры дзень, доктар!".
 12.40 "Арт-экспрэс". Культурнае жыццё стаўцы.

13.00 Кіно: Алена Якайлава ў мэліядраме "Інтэрдзяўчына", 2-я сърыя.
 14.45 "С

Няміга на 400 месцаў

Гісторыю менскае Нямігі ў ХХ ст. можна абазначыць адным словам — “страты”. Гістарычна забудова — нізкая двух- трохпавярховыя дамкі, пятлястые вузкія вулачкі — была зьнішчаная ў 70—80-я. Ужо ў нашыя дні пад маркай рэстаўрацыі дамы на скрыжаваныні вуліцаў Рэвалюцыйнай і Камсамольскай былі зънесеныя — заміж іх зъявіліся архітэктурныя муляжы-стылізацыі. Хутка ў тым раёне мае паўстаць яшчэ й паркінг на 400 месцаў, які “разгрузіць” цэнтар Менску ад аўтамабіляў.

Менгарыканкам ды Мінкультуры ўжо далі згоду на пабудову паркінгу ў гістарычным цэнтры гораду. Найлепшым сярод прапанаваных праектаў прызнаны “Успамін пра Нямігу” — распрацоўка майстэрні ТАА “Трайпіл” пад кіраўніцтвам архітэктара рэстаўратара Сяргея Багласава. Цікавы факт: сам архітэктар сваім часам выступаў супраць пабудовы паркінгу на Нямізе. Аднак перагледзеў сваю думку. Падставай, паводле ягоных словаў, сталася назіраньне ў адрестаўраваным Верхнім горадам: “Там жа цяпер не праісьці — усё застаўлена машынамі!”

Аркады, мышыны і шапакі

На думку С.Багласава, рэканструкцыю мусіць зазнаць уся вуліца. Шматпавярховыя дамы Нямігі будуць на вышыні 6,6 м падзеленыя ўздоўж фасадаў гарадзантальнымі плятформамі (аркадамі). Гэтыя вузкія (3 м) пешаходныя мосткі над праезной часткай вуліцы паяднаюць Нямігу з Ракаўскім перадмесцем.

Будынкі старога Менску на месцы заплянаванага паркінгу былі зънесеныя яшчэ ў пачатку 70-х. Замест іх некалькі дзесяцігодзьдзяў стаялі нязграбныя гандлёвыя шапакі.

Стылізаваныя “пад даўніну” (*a la Траецкае*) часткі дамоў, што мусіць узьняцца над плятформамі, будуць мець 2—3 паверхі ў вышыні. Гэтак, на думку С.Багласава, будзе захаваная памяць пра невысокія дамкі Нямігі. Ніжняя частка дамоў будзе “сучаснай”, нестылізаванай.

Замоўцамі ў справе пабудовы паркінгу выступаюць фірма “Клясык” і ТАА “Паркінг”. Пакуль што яны дали грошай на год археалагічных дасьледаваньняў на Нямізе і аплачваюць працу архітэктара.

Аўтапаркінг разылічаны на 400 месцаў. Ягоная пабудова, кажа С.Багласав, дазволіць “разгрузіць” ад аўтамабільных стаянок пляц Волі, вуліцы Рэвалюцыйную і Камсамольскую. Заяжджаць у паркінг можна будзе з самой Нямігі ды з пляцу Волі. Апроч месцаў для мышынаў, у будынку будуць разъмешчаныя гандлёвые ўстановы.

Праект пераробленай Нямігі выглядае прывабна. Сваё задавальненіне ад убачанага варыянту выказаў вядомы бард Зыміцер Бартосік:

“Я думаў, там традыцыйная вялізная махіна будзе. Але тое, што я пабачыў, мне спадабалася”. Наадварот, злачынствам называе ўсе праекты пабудовы паркінгу ў цэнтры гораду старшыня ТВМ археоляг Алег Трусаў: “На Нямізе можна аднавіць да-

мы, якія стаялі ў XVIII—XIX ст. Гэта ўнікальная магчымасць”.

Паркінг можна рухаць

Супраць пабудовы паркінгу ў гэтым раёне выступае і грамадзкая ініцыятыва “Няміга-1570”. Адзін з яе сяброў, намеснік старшыні Менскай гарадзкой рады Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Уладзімер Дзянісав пэўны, што будаўнікі канчатковы зънішчаць рэшткі Халоднай синагогі 1570 г. “У часе стварэння праекту не праводзіліся ніякія дасьледаваньні: ні архіўныя, ні археалагічныя. Таму архітэктар ня дужа кампетэнтны ў сітуацыі. Ужо цяпер падмуркі Халоднай синагогі разбураюцца экскаваторам”, — кажа гісторык. Паводле словаў С.Багласава, пабудова тых парэшткаў не закране: “Мы адышлі ў праекце на 25 м ад будынку “Прампраекту”, калі якога месцыцы падмуркі. Калі археолагі скажуць адсунуцца да лей — адсунемся”.

“Калі ўладам хочацца ставіць паркінг у цэнтры Менску, можна знайсці іншыя месцаў”, — зазначае А.Трусаў. І прапануе будаваць яго ў раёне Старожакоўкі. “Ніколі, нават у страшныя савецкія часы, не прадугледжваўся паркінг на Нямізе. Паводле ранейшых праектаў, ён плянаваўся ў скверыку на рагу Нямігі і Гарадзкога Валу. Усяго колькі соцень мятраў — пешкі праісьці можна”, — кажа У.Дзянісав. Кацэрычна не пагаджаецца з гэтым С.Багласав: “Вельмі далёка. Ніхто не падзеі з пляцу Волі, каб паставіць там сваю мышыну”.

Некаму спадабаўся ўчастак

Паводле словаў У.Дзянісава, будаўніцтва паркінгу супрацьза-

коннае: “Раён Нямігі — помнік гісторыі, архітэктуры і горадабудаўніцтва дзяржаўнага значэння, гэта міжнародны помнік першай катэгорыі. Нават паводле савецкіх нарматыўных актаў за баравяліся пабудовы аўтастаянок на тэрыторыі помнікаў такога ўзроўню. Паркінг — гэта такі ж прымысловы аб'ект, як завод, фабрыка і г.д.! Высновы ўсіх экспертаў (НВА “Белінфармрэстаўрація”, Інстытут мастацтвазнавства, этнографіі й фальклёру, інстытут “Менскограда”) сыходзіліся на тым, што паркінг тут нельга ставіць. Але галоўны архітэктар Менску Аляксандар Чадовіч запатрабаваў даць экспертае аргументаваныя неабходнасці яго пабудовы. Выглядзе, што некаму гэты ўчастак спадабаўся і гэты нехта хоча тут пабудавацца”.

Кіраўнік дэпартамэнту па ахове гістарычно-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Васіль Абламскі прызнаў, што афіцыйных дакументаў, аргументаваныя на пабудову паркінгу сапраўды няма: “Гэта не архітэктуры праект, а эскізы. Вось вырашым прынцыпова, што і як мы хочам бачыць, тады і будзем афармляць патрэбныя дакументы”. Пакуль жа праект С.Багласава навуковамэтадычна рада “прыняла да ведама” і даручыла архітэктару “далейшую дэталёвую распрацоўку праекту”.

Ліст да А.Лукашэнкі з пратэстамі з прападавальнікамі

зънішчэння сынагогі на вул. Дзімітрава, 3 і падмурку Халоднай синагогі на Нямізе падпісалі 75 дэпутатаў палаты прадстаўнікоў нацыянальнага сходу — ад камуніста Ігара Катлярова да “ліберала” Уладзімера Парфіёновіча. Настойлівасць кіраўніка “Няміга-1570” Якуба Гутмана дала плён. Кіраўніцтва ж дэпартамэнту па ахове гістарычно-культурнай спадчыны зазначыла, што канчатковое ражынне аб забудове Нямігі пакуль не прынятае, і задэкларавала правесы і грамадзкае аблеркаваныне праекту. Яшчэ можна штосьці зъмяніць.

Аркадзь Шанскі

Новы паркінг будзе стаяць на старых падмурках.

На пачатку лістапада Міністэрства адукацыі зладзіла навукова-практычную канферэнцыю “Праваслаўная духоўнасць і адукацыя ў новым тысячагодзьдзі” (VIII Свята-Эўфрасіньнеўскія чытаныні), на якой, сярод іншага, абмяркоўвалася патрэба ўвядзенія ў школах праваслаўнай адукацыі ў форме факультатываў.

Уздельнікі канферэнцыі на ўсялякі манер паўтаралі фразу А.Лукашэнкі аб тым, што ў Беларусі 80% насельніцтва праваслаўныя. Таму пад ролігайной разумелася адукацыя праваслаўная. Узельнікі канферэнцыі (з высокіх асобаў прысутнічалі мітропаліт Філарэт і намесніца міністра адукацыі Т.Кавалёва, рэ-

Бацюшкі ціснуць

гёны былі прадстаўленыя дырэктарамі школаў, кіраўнікамі адукацыйнай “вэртыкалі”) казалі, што праваслаўная адукацыя ў школе неабходная дзеля супрацьстаяння сектам і дзеля гуманізацыі адукацыінага працэсу.

На пытаныні адносаў ролі іншых традыцыйных ролікі і канфесій у беларускім грамадзтве было заўважана, што пры ўсім унёску іх у беларускую культуру, маўляў, менавіта праваслаўе мусіць атрымаць прыярытэтнае становішча як канфесія, “маральныя нормы якой сталі асноваванымі для беларускай дзяржавы”.

Пры гэтым на самай канферэнцыі былі агучаныя вынікі сацыяльных апыданьняў: праваслаўнімі запісваюцца 62% грамадзянаў, але толькі 27% наведваюць царкву і адзначаюць праваслаўнага святы.

I гуманізацыя школе насамрэч патрэбная, і пагроза грамадзтву ад дэструктыўных сектаў застаецца. Але нешта сумнёў бярэ, ці ўрокі праваслаўя дадаць карысць. А раптам дзесці будуць даваць лататы ад барадатых настаўнікаў у кірунку сектаў яшчэ ахвотней, чым раней?

Гуманізацыя школы патрабуе перагледу школьніх праграмаў, увядзення новых методык выкладаньня і выхавання. Напрыклад, у Нямеччыне ўводзяць урокі мэдытацыі і ўрокі цішыні, калі цігам гадзіны ўся кляса маўчыць і думае. Гэта, мяркуючы немцы, мусіць спрыяць выхаванью гарманічнай асобы. Нашыя ж праграмы, арыентаваныя на матэрыялістычны съветагляд (“ад малпі”), непазыбежна ўвойдзецца ў супяречнасць з “Законам Божым” (“ад Адама”), што выкліча-

толкі дыскрэдытацію апошняга вачах вучняў. Разумеюць гэта і ў Міністэрстве адукацыі.

Намесніца міністра, пагаджаючыся з неабходнасцю ўвядзення факультатываў па рэлігійнай адукацыі, адзінай з выступоўцаў казала, што школа мусіць заставацца съвецкай. Аднак яе праект засталася без аплюсісменту. А вось прадстаўнікі рэгіёнаў у сваіх выступах засвідчылі, што на месцах поўным ходам ідзе супрацоўніцтва з царквой і ўводзяцца факультатывы па асновах праваслаўнай этикі.

Складаеца ўражанье, што дырэктары школаў толькі чакаюць ад паведнікі урадавай дырэктывы, каб гэтае тэндэнцыі ўвасобіліся ў рэальных зъменах прадметнага складу школьніх курсаў. Улічым, што Закон аб

свабодзе веравызнаньня (ён лічыцца самым рэпрэсійным у Еўропе) надае праваслаўю прыярытэтнае становішча.

На канферэнцыі дагаварыліся нават да таго, каб патрыятычнае выхаванне праводзіцца супольна з... казацкім рухам у Беларусі. Відаць, з духоўнымі пераемнікамі тых самых казакоў, якія вынішчылі ў свой час палову насељніцтва Падняпроўя. Затое крытыкавалася ўвядзенне ў школах новага эксперыментальнага курсу — валеалегіі, асноваў сэксуальнага выхавання. Была прынята пастанова патрабавацца ад Міністэрства адукацыі забароніць дадзенага курсу ў дзяржаўных школах.

Шавінізм і кансерватызм праваслаўнай царквы мала како зъдзіўляе. А вось збліжэнне: яе зъ дзяржаўнымі структурамі пераходзіць ужо ў стадию рэалізаціі інтэрсаў царквы дзяржаўных сродкамі.

Аляксей Бацюкоў, Магілёў

Працяг са старонкі 1.

У Літве жартуюць: нельга называць літоўцаў "нацыяй, якая вымірае", журналісты пасыпшацца з высновамі пасля вынікаў нядайняга перапісу. Хай сабе нараджальнасць невысокая, але якая прагрэсія палітычнай актыўнасці! Ды 17 кандыдатаў — гэта не адзіны кур'ёз выбарчае кампаніі.

Брат на брата

За пасаду гэтым разам змагаюцца, не зважаючы ні на партыйную прыналежнасць (як старшыня Саюзу лібералаў Літвы (СЛЛ) Эўгенію Гентвілас і сябар СЛЛ журналіст Вітаўтас Матулявічус), ні на крэйнае свацтва — як той самы Матулявічус і ягоны родны брат Альгімантас.

Самая папулярная ў Літве — цяпер кіроўная партыя сацыял-дэмакратіі, але яе лідар, прэм'ер А.Бразаўскас, у выбарах ня ўдзельнічае. Іншая буйная палітычна сіла Літвы — партыя кансерватораў "Саюз Айчыны" — падтрымлівае кандыдатуру цяперашняга прэзыдэнта Валдаса Адамкуса, які мае найвышэйшы рэйтынг. Апрача В.Адамкуса, ёсьць яшчэ два кандыдаты, якія не жылі ў Літве да незалежнасці. Адзін з іх — колішні сябар і калега В.Адамкуса, амэрыканскі літавец, актыўны грамадзкі і палітычны дзяяч Казіс Бобяліс (парламэнтар, лідар партыі хрысьціянскіх дэмакратіяў). Другі — аўстралійскі літавец, бізнесмен Ёзас Пятрайціс.

Сярод кандыдатаў — лідэры многіх партый: лідар сацыял-лібералаў Артурас Паўлаўскас, лідар ліберальных дэмакратіяў Раландас Паксас, Казімера Прунскене, што кіруе саюзам Сялянскай партыі і партыі Ноўых дэмакратіяў, кіраўнік партыі "Сацыял-дэмакратыя—2000" Рымантас Дагіс, кіраўнік Цэнтрысцкага саюзу Кястуціс Глаўчікіс.

Адамкус наперадзе

Вынікі апошніх сацыяліягічных дасьледаваньняў сведчаць, што за В.Адамкуса гатовыя галасаваць 34,3% рэспандэнтаў. Пасля В.Адамкуса найбольшую коль-

Выбары перад Калядамі

касцьць галасоў маюць цяперашнія Сойму А.Паўлаўскас — 10,6%, Р.Паксас — 6,6% і К.Прунскене — 4,8%. Рэйтынгі ўсіх трах за мінулы месяц узняліся. Праўда, К.Прунскене апярэдзіў вядучы гумарыстычнай перадачы Вітаўтас Шэрэнас — 6,6%, што стала яшчэ адным кур'ёзам сёлетнія кампаніі — зрешты, кур'ёзам сумным. Як зазначаў штотыднёвік *"Siauries Atėnai"* ("Паўночныя Атэнны") — адно з найболыш сур'ёзных выданняў Літвы, — гісторыя з В.Шэрэнасам, прынамсі, дае падставы задумацца, колькі людзей у Літве асноўную інфармацыю атрымоўваюць толькі праз *"Dviračių žinios"*.

"Dviračių žinios" ("Навіны роўараў") — папулярная вечаровая перадача, толькі з якой В.Шэрэнас і вядомы. Гэта гумарыстычны штодзённыя навіны на незалежным літоўскім канале LNK, перадача даволі легкадумная і павярхоўная, бадай, бульварнага кірунку. У сьпісе кандыдатаў В.Шэрэнас і прадстаўлены як "вядоўца тэлеперадачы", ніякая партыя яго кандыдатуру не падтрымлівае. Ніякага досьведу палітычнае працы В.Шэрэнас ня мае, яго перадвыбарная праграма досыць цымяная. Затое ён — штовечары на тэлеэкране, у перадачы, якую ахвотна глядзяць і абміркоўваюць па ўсім Літве, яго кандыдатуру падтрымлівае найтаннейшая ў краіне скандальная бульварная газета *"Vakarines naciūnos"* ("Вечаровыя навіны").

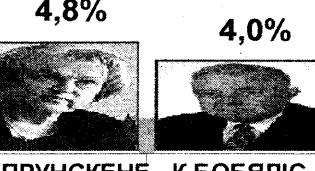
Бальшыня кандыдатаў ня мае нават тэарэтычных шаніць быць абранымі. Чаму ж іх гэтак шмат? Адна з прычынаў — не складанасць працэдуры рэгістрацыі. Ахвотнымі стацца кандыдатам у кіраўнікі Літвы трэба падаць у Вышэйшую выбарчую камісію заклад ў 5,5 тыс. літаў (каля 1,6 тыс. даляраў), які вяртаетца пасля падачы сабраных 20 тыс. подпісаў, неабходных для рэгістрацыі. Нават на выбарах у літоўскіх раёнах самакіраваныя кандыдаты рыхыкуюць больш.

Непапулярны кандыдат

Невялікае зніжэнне рэйтынгу В.Адамкуса тлумачаць ягонай заняласцю перад сустракай у Празе і візитам прэзыдэнта ЗША ў Літву, а таксама падзеннем папулярнасці. Партыя кансерватораў, якая падтрымлівае яго кандыдатуру. Аднак папулярнасць партыі — зусім не гарантый поспеху для кандыдата. Самая папулярная партыя ў Літве — сацыял-дэмакраты. І менавіта яе кандыдат, Віценіс Андрукайціс, паводле апошняга рэйтынгу, апынуўся на 13-м месцы па сваёй папулярнасці. Сацыял-дэмакраты сабраліся на тэрміновы сход і пастанавілі адкликаць кандыдатуру В.Андрукайціса, але ён сам на гэты сход не зявіўся — паехаў на сустрэчу з выбаршчыкамі. А.Бразаўскас адмовіўся даваць інтарвю наконт гэтага і толькі неахвотна адказаў журналістам, што гэта ўсё "ўнутріпарцыйныя справы". Мэдіі ж паведамілі, што сацыял-дэмакраты болей не падтрымліваюць В.Андрукайціса. Але ніякай афіцыйнай заявы партыя пакуль не зрабіла. Рэкламныя плякаты А.Бразаўскаса з подпісам А.Бразаўскаса "падтрымлюю" засталіся некранутыя. А выбаршчыкі канчаткову заблытаці: калі адзін з лідэраў сацыял-дэмакратіі — не кандыдат ад гэтай партыі, дык каго ён прадстаўляе? А калі А.Бразаўскас па-ранейшаму падтрымлівае В.Андрукайціса, дык чаму адкрыта пра гэта не зяўляе?

Ня так трывалася

У Літве кожны ведае — вельмі шмат пра гэта пішацца і гаворыцца, — што прэзыдэнт абавязаны, паводле Канстытуцыі, замежнай палітыкай, аховаю краю і частковая заканадаўчым ініцыятывам — таму на абіянкі кандыдатаў "навесці і зарабіць" людзі глядзяць скептычна альбо проста не зважаюць. Абіраючы прэзыдэнта, літоўцы абіраюць імідж сваёй краіны ў съвеце ды кірунак замежнай палітыкі. Таму зусім мала ўзвышацца рэйтынг Артураса Паўлаўскаса — літоўцам не спадабаліся ягоныя паводзіны падчас апошніх падэздкі ў Москву, дзе ён "не трывалася з належнай годнасцю" (А.Паўлаўскас на мінульых выбарах ішоў амаль нароўні з В.Адамкусам).

34,3%

10,6%

6,6%

6,6%

4,8%

4,0%

В. АДАМКУС А. ПАУЛЯУСКАС Р. ПАКШАС

В. ШЭРЭНАС К. ПРУНСКЕНЕ К. БОБЯЛІС

Два прэзыдэнты. Ці паўплывае візит Джорджа Буша (злева) у Вільню на рэйтынг Валдаса Адамкуса?

Прунскене і замежныя спэцслужбы

Важней часткай іміджу выбаршчыкі лічыць і рэпутацыю кандыдата. Заўажана зыніліся рэйтингі тых, каго апошнім часам злавілі на падманах. Так, вышэйшая выбарчая камісія патрабуе ад К.Прунскене, каб усяе перадвыбарная рэклама абавязково ўтрымлівалася паведамленнем: "супрацоўнічала з КГБ". Бо ў Літве існуе такая пастанова: кандыдат у прэзыдэнты, які супрацоўнічае з замежнымі спэцслужбамі, абавязаны нагадваць пра гэта ў кожнай сваёй рэкламе і паведаміць у заяве аб рэгістрацыі. Хоць К.Прунскене зьбіраеца аспрэчыць абавязаваньні ў судзе, які мае адбыцца ў сярэдзіне сінегня.

Аўстралійскі бізнесовец

Адметнасцю выбараў у Літве сталіся гісторыі з двайнымі грамадзянствамі кандыдатаў — тых, хто да незалежнасці жыў па-за мяжамі краіны. Так, скандал вакол амэрыканскага грамадзянства К.Бобяліса зъбіў ягоны рэйтинг на 4% — удавя. Кандыдат часта казаў, што даўно адмовіўся ад грамадзянства ЗША. Але нечакана выявілася, што ён зрабіў гэта толькі сёлета ў кастрычніку. Паводле рэйтингу кандыдатаў, ён быў на другім месцы, а цяпер аপынуўся на сёмым.

Яшчэ адзін кандыдат, 45-гадовы Е.Пятрайціс, да апошняга моманту меў ня толькі літоўскае, але яшчэ і аўстралійскае грамадзянства, хоць жыў і здаймаваўся бізнесам у Літве ўжо болей за 10 гадоў. Е.Пятрайціс павялічыў сэнсі і зарабіць людзі глядзяць скептычна альбо проста не зважаюць. Абіраючы прэзыдэнта, літоўцы абіраюць імідж сваёй краіны ў съвеце ды кірунак замежнай палітыкі.

Таму зусім мала ўзвышацца рэйтинг Артураса Паўлаўскаса — літоўцам не спадабаліся ягоныя паводзіны падчас апошніх падэздкі ў Москву, дзе ён "не трывалася з належнай годнасцю" (А.Паўлаўскас на мінульых выбарах ішоў амаль нароўні з В.Адамкусам).

Сымпатызант Лукашэнкі

Адзін з кандыдатаў — парламентар Юлійес Весялка — падзіў Літву сваімі выступамі ў абарону Лукашэнкі. Ён пратэставаў, калі Сойм падтрымаў пазыцыю Эўразійз аносна апошніх прэзы-

дэнціх выбараў у Беларусі. Ю.Весялка тады заявіў, што Літва мусіць прызнаць выбары ў Беларусі легітымнымі, бо гэта былі "самыя сапраўдныя дэмакратычныя выбары". Паводле апошняга апытніцтва, рэйтинг гэтага кандыдата за кастрычнік вырас ад 1,9% да 2,1%, цяпер Весялка займае 11-е месца. Ягоная кандыдатура была зацьверджана ў апошні дзень рэгістрацыі. Камісія знайшла ў ягоных выбарчых лістах болей за 5 тыс. подпісаў неіснуючых людзей. Але, згодна з законам, Весялка быў зарэгістраваны: ён набраў 22,9 тыс. сапраўдных подпісаў. "Я ім заўсёды казаў — лепш меней, але запаўняце сумленна, — адказаў Ю.Весялка, калі ў яго запыталіся, як ён ацэнівае падробку подпісаў. — Гэта ж я падрабляў."

Вораг Літвы — вораг ЗША

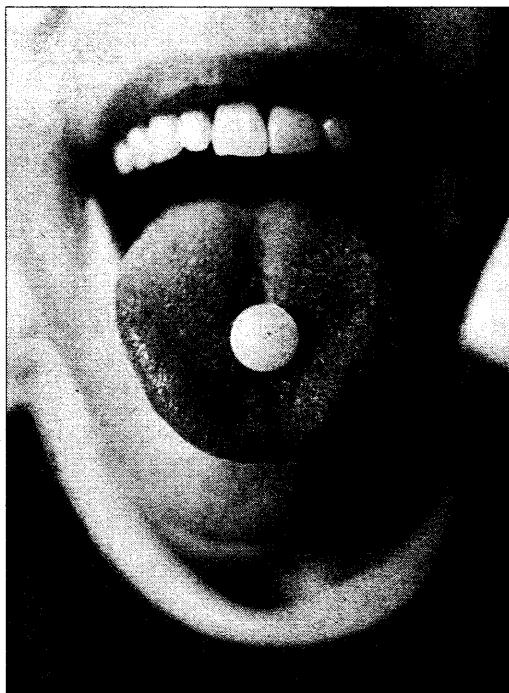
Найбольш непакоіць аналітыкаў пагроза другога туру выбараў. Для краіны гэта азначае лішнія выдаткі, без якіх хацелася б абысьціся. Аналітыкі прадказваюць, што цяпер рэйтинг В.Адамкуса можа ўзвышацца, з улікам ягонай бездакорнай рэпутацыі і значнага поспеху замежнай палітыкі, у тым часе як фінансавы цяжар далучэння да NATO выбаршчыкі яшчэ не пасыпкоўці адчуць. В.Адамкус выканай прынамсі адно сваё пе- перадвыбарнае абіянанье — адкрыць Літве шлях у Эўразія і далучыць да NATO. А навошта літоўцам NATO, добра патрапіў растлумачыць Дж.Буш падчас свайго выступу на Ратушавым пляцы ў Вільні: "Цяпер кожны, хто абірае сваім ворагі ў Амэрыку", абірае сабе ў ворагі ў Амэрыку". Наперадзе другі этап перадвыбарнай кампаніі, калі пачнуцца выступы і дэбаты на публічным тэлеканале і дзяржаўным радыё. Усе кандыдаты маюць роўныя этэрны час — 50 хвілінай. Выступы кандыдатаў пераважна будуть у выглядзе дэбатаў, толькі вядучы гумарыст В.Шэрэнас скарыстаецца з свайго часу на тэлевізіі адмысловым чынам — наладзіць уласную агітацыйную перадачу.

Таяна Поклад, Вільня

Жывучыя вірусы

За 50 гадоў, падчас якіх
антыбіётыкі актыўна
ўжываюцца чалавекам (у
якасці лекаў і
прафіляктычных дабавак да
камбікорму для птушкі і
свойскай жывёлы),
мікраарганізмы навучыліся
супрацьстаяць ім —
выправацавалі мэханізм
прыстасоўвання. Хворы,
які трапляе ў клініку,
рызыкуе "падчапіць"
шпітальныя штамы (віды)
мікраарганізмаў, якія
вызначаюцца
устойлівасцю да
антыбіётыкаў. Яны могуць
выклікаць цяжкія
захворванні ў людзей з
аслабленай імуннай
сystэмай, імунадэфіцитам,
а таксама ў тых, хто
прымаў антыдэпрэсанты
або мае патрэбу ў
перасадцы касцяўога
мозгу ці тканак.

Сёння ў сьвеце выпускацца больш за 500 разнастайных відаў антыбіётыкаў, і да многіх з іх мікраарганізмы прыстасоўваюцца. Даэля вывучэння таго, як адаптуюцца хваробатворныя ві-

русы ды бактэрі да лекаў, на базе Беларускага НДІ эпідэмія-ллёгіі і мікрабіяллёгіі (БелНДІЭМ) ствараецца адмысловы Цэнтар каардынацыі навукова-прыкладных дасьледаваньняў у галіне ўстойлівасці мікраарганізмаў да антыбіётыкаў. Як кажа старшая навуковая супрацоўніца лябара- торыі кінічнай і эксперыменталь- най мікрабіяллёгіі БелНДІЭМ Тацяна Ермакова, мікраарганізмы, устойлівыя да пэўных антыбіётыкаў, найчасцей узынкаюць

з-за некантралюва-
нага ўжываньня гэ-
тага віду лекаў: "Ня
трэба ўжываць ан-
тыбіётыкі прафіляк-
тычна, як гэта ро-
бяць многія. Ня вар-
та выкарыстоўваць
іх і эмпірычна, як
гэта прызываіліся
раіць дактары: да-
вайце, маўляў, па-
спрабуем гэтых лекі,
а не падыдуць — ска-
рыстаєм новыя. Та-
кое ўжываньне і вя-
дзе да зъяўлення
устойлівых мікраар-
ганізмаў".

Праблема ўстойлівасці вірусаў і бактэрыяў да антыбіётыкаў існуе ва ўсім сьвеце. Дасьледаваньнямі ў гэтай галіне апякуеца Су-сьветная арганізацыя здароўя. Замежны будзе ўлічаны і пры нашага Цэнтра. Дарэблізкі з замежных цэн- вывучае ўстойлівасць анімаў да антыбіётычнішчаещаца ў Смаленстамтэйшай мэдычнай Зь ім і зь іншымі цэнтрамі нашыя навукоўцы піваюць шчыльныя кан-траўні 2003 г. яны пля-ладзіць міжнародную цыю. У ёй возьмуць удзялісты з усіх Эўропы і

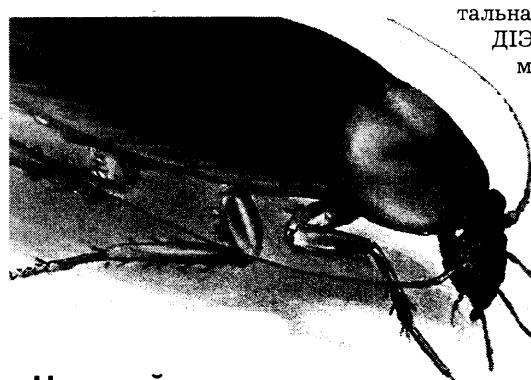
Крах фізыка- ашуканца

зазналі ня́удачу. Кірауніцтва канцэрну "Lucent", да якога належала "Bell Laboratories", стварыла незалежную камісію на чале з доктарам Малкалмам Бісльі, прафэсарам фізыкі Стэн-фардзкага ўніверсytetu. Днямі камісія апубліковала справа здачу службовага расьсьледавання, давёўшы, што доктар Шон маніпуляваў звесткамі пра ўласцівасці розных матэрыялаў і прыстасаванняй і перайначваў іх на сваю карысыць. Апроч таго, ён не захаваў арыгінальных звестак і запісаў выміральных прыбораў у кампьютеры, тлумачачы гэта занадта малым аб'ёмам апаратуры-най памяці. "Такія дзеяньні цалкам непрымальнныя і зьяўляюцца навуковым злачынствам", — вось выснова камісіі.

был вновь камисі.

Гэтак скончылася нядоўгая бліскучая кар'ера Яна Гендрыха Шона, распачатая ў 1997 г., калі яго, маладога дактаранта зь нямецкага Констанцу, запрасіў у *"Bell Laboratories"* доктар Бэртрам Батлаг. Апошні ў той час спрабаваў атрымаць танныя арганічныя матэрыялы, праводны плястык, які б мог замяніць у электроніцы дарагі крэмень. Першыя эксперыменты Шона былі няўдалымі. І толькі зь лютага 2000 г., неўзабаве пасля ад'езду Б.Батлага на працу ў Швайцарыю, малады фізык пачаў "прадукаваць" навуковыя адкрыцці адно за адным.

У адказ на заключэнні камісіі Шону заставалася толькі пакаяцца ў сваіх ашуканствах.

Навукоўцы працягваюць даследаваць фізіялёгію самых брыдкіх насякомых.

Жыцьцё прусака, невялікай
казюркі зь сям'і тараканавых,
пачынаецца ў момант, калі яй-
цаклетка злучаецца са спэрматы-
зідам і; разам зь іншымі аплод-
ненымі яйцаклеткамі, зъмяшча-
ецца ў капшук у выглядзе цвёр-
дай гладкай шкарлупіны. У пэ-
рыяд высіпявання капшук белы
і толькі нязначна выдаецца з на-
бралага брушка саміцы. Праз
колькі гадзінаў ён ружавеет,
потым робіцца бэжавым, а праз
пэўны час набывае колер сыпела-
га каштана. Здавалася б, яго
можна ўжо адкладаць. Аднак са-
міца носіць капшук, прычэплены
да брушка, яшчэ тыдзень-два —
чым вышэйшая тэмпаратура і
вільготнасць, тым менш. Калі б
яна адклала яго — зародкі
адразу схолі б. Але ~~з~~
якім чынам маці іх
абваднія? Вучоныя болей за сто
гадоў марна расшуквалі хоць
найменшую дзюрачку ў сыценцы
капшука.

Прафэсар Дональд Мулінз, біё-
ляг з Вірджынскай палітэхнікі,
аглядаў кашпукі прусакоў пад
сканавальнымі мікраскопамі, які
павялічвае ў 250 тыс. разоў. Праз
адчувальную апаратуру ён паба-
чыў невялікія паглыбленыні, заў-
важныя ў частцы, найбліжэйшай
да радзільных каналаў саміцы.
Навуковец высунуў гіпотезу,
што яны вядуть да самага нутра
кашпуга. Праз тунэльныя мікра-
скоп, які дазваляе бачыць трох-
мерныя адбіткі паверхні ў
атамным маштабе, ён урэшце
убачыў туя мікраскалічныя ка-
нальцы.

З жыцця прусакоў

мант — непасрэдна перад тым,
як прусакам ільга вылупіцца, —
і толькі тады распачынае праду-
каванье наступнага. Цягам
100—150 дзён свайго жыцця
адна прусачына самка прадукуе
ад чатырох да восьмі капшукой.
Першы ўтрымлівае каля сарака
яец, наступныя — шторазу
менш, у апошнім іх каля трыц-
цаци.

Ад дарослыҳ малыя прусакі розыняцца меншымі памерамі і адсутнасью крылаў. Нашыя прусакі ня лётаюць, крылы яны могуць скарыстаць хіба ў якасъці парашу-таў у

час падзеньняў. Яшчэ крылы важныя падчас “залацаньня” Калі прусак-самец спатыкае гатовую да размажэння саміцу ён уздымае крылы, варушыць імі, а з адтулінаў у брушку пачынае выдзеляць духмяную субстанцыю. Саміца схіляецца да гэтага “нэктару” і каштует яго, а самец тым часам павольна і далікатна падлазіць пад яе, шторазу далей і далей, пакуль канцы іхніх целаў не спаткаюцца. Тады самец высоўвае гачак, прымачоўваецца ім да партнэркі і зъміняе пазыцыю: цяпер прусак становіцца адно да аднаго задамі. Гачак увесь час застаецца запіснуты. Да саміцы высоўваецца наступная прылада, якая нагадвае вілы, — ёю самец таксама прытырмлівае партнэрку. Толькі цяпер залётнік можа ўзяцца за

справу — ягоны палавы орган
адпраўляе ў радзільны канал
саміцы “пакуначак”, запоў-
нены спэрматазоідамі. Апэ-
рацыя гэтая складаная
цягнецца недзе гадзіну
Будучая маці праз
імгненне гатовая ўжо
прыняць наступната
кавалера, але, у
прынцыпе, адной
удалае блізкасць
дастткова, каб на-
запасіць насенне
на ўсё жыццё. Э-
гэтага моманту са-
міца ў стане пра-
дукаваць капшук
рэгулярна кожныя
тры тыдні.

Адной саміцы дас-
тткова, каб гурмъ
прусакоў у невялікіх
тэрмін запоўніла

дом, пякарню, гатэль, шпіталь. Прусакі вандруюць з будынку ў будынак. І ажно 85% нованараджаных дажывае да палавой съпеласьці. Дзякуючы фантастычнай прыстасавальнасці да разнастайных умоваў, гэтая інсэкты апанавалі ўсе кантынэнты. Вайна, якую людзі вядуць су-праць іхнага племя, цягнецца ўжо больш за 200 гадоў, і пакуль перавага на баку жамяры. Магчыма, цяпер, калі вядома, што капшукі, якія ахоўваюць іхнныя яйцы, не такія недаступныя, як раней меркавалася, пашчасьціць вынайсьці атруту, якая вынішчыць праблему ўжо ў зародку.

У съвеце налічаваєцца каля 3,5 тисячы відаў тараканаў. Адны адкладаюць яйцы, іншыя жывародныя. У Беларусі жыве блізу дзесяці відаў. Адным зь іх ёсьць вядомы нам прусак. Гэтая невялікая казюрка — самая распаўсюджаная сярод усіх тараканаў. Паходзіць яна з Афрыкі, з трохкутніка, абмежаванага Вялікім азёрамі, Этыпіяй і Суданам. Ва ўсходнюю Эўропу прусак трапіў з грэцкім і фінікійскім гандлёвымі караблямі. Найперш заваяваў Бізантый, пасль — рэгіён Чорнага мора, паўднёвую Расею, Беларусь, а адсюль праз Польшчу рушыў на захад. Трапіў у Паўночную Амэрыку, адкуль распаўсюдзіўся на поўнач і на поўдзень. Спахаліся позна — толькі ў сярэдзіне XIX ст., калі ён дабраўся да Брытанскіх астравоў. Туды ён, пэўна, трапіў "кантрабандай" у хлебных кашах жаўнерай, што вярталіся з Крымской вайны. У Аўстралиі першага прусака вылавілі ў 1893 г.

A. III.

У часе падрыхтоўкі матэрыялу выкарыстаныя звесткі з *"The Journal of Experimental Biology"*, *"Gazety Wyborczej"*

Забыты смак “сапяжанкі”

Працяг са старонкі 1.

Адам Кіркор у выпуску “Живописной России”, прысьвечаным Беларусі, пісаў: “Садоўніцтва вельмі распаўсюджанае ва ўсім Беларускім Палесьсі. Сапраўды, можна сказаць, што няма ніводнага панскага маентку, у якім не было бы плодовага саду. Шмат садоў у беларускіх гарадах і мястэчках; але найбольш цешышць, што і многія зь сялянаў маюць невялікія плодовыя сады”.

“Антонаўка” для Эўропы

Беларуское садоўніцтва давала значны прыбытак. Так, нямецкі садавод А. Янсан, які наведаў Расейскую імперию пры канцы XIX ст., сведчыў: калі на Меншчыне і Магілёўшчыне здымалі яблыкі — кошты на іх звыжалися па ўсёй Эўропе. Адпраўлены ўніз па Дняпро, беларуская яблыкі траплялі на рынкі Міжземнамор'я, а адтуль разыходзіліся па Заходняй Эўропе.

Гэтак было і на пачатку XX ст. Статыстыка сведчыць, што ў 1900—1902 г. зь беларускіх губэрняў вывезылі 653 тыс. пудоў яблыкі, а ў 1911—13 г. — удавая болей, 1242 тыс. пудоў. Найбольш славілася прыдняпроўская “антонавка” — з-пад Магілёва і Гомеля. А першыя месцы на экспарце яблыкі трымалі паветы Гомельскі (48 і 186 тыс. пудоў у адпаведныя гады), Рагачоўскі (36 і 181 тыс. пудоў), Аршанскі (119 і 134 тыс. пудоў), Бабруйскі (95 і 118 тыс. пудоў), Полацкі (118 і 117 тыс. пудоў). Статыстыка падае звесткі па экспарце беларускіх яблыкі ў іншыя краі тагачаснай Расейскай імперіі у 1911—13 г.: найболей вывезлі ў Санкт-Пецярбург (260 тыс. пудоў), Лодзь (29 тыс. пудоў), Царыцын (26 тыс. пудоў), Варшаву (24 тыс. пудоў), Мікалаеў (21 тыс. пудоў), Адэсу (16 тыс. пудоў),

Рыгу (13 тыс. пудоў), Кацярынаслáў (10 тыс. пудоў).

Груши ад Лява Сапегі

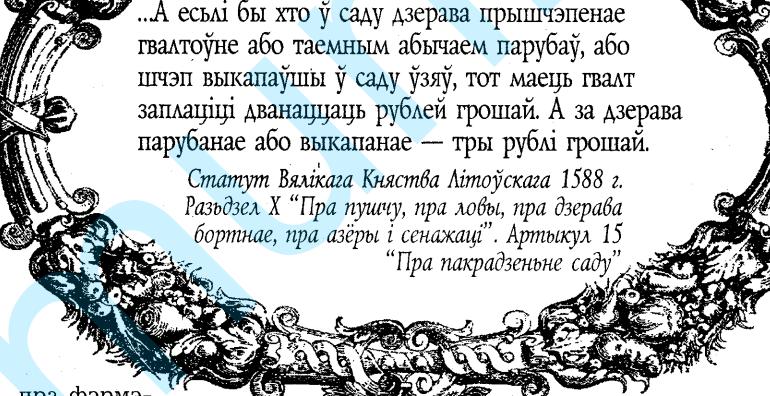
Тагачасныя назывы яблычных сартў гучыць як песні: “антонавка”, “арабка”, “баравінка” (“харламаўка”), “байкен”, “бурштынаўка”, “грушоўка”, “кальвіль”, “каштэля”, “крымка”, “малінаўка”, “манастырскі”, “папіроўка”, “пладавітка”, “пуціўка”, “пэпін літоўскі” (“глёгераўка”), “серынка”, “склянка”, “струмілаўка”, “суйсьлепскі”, “тыролька”, “цітаўка”, “цыганка”, “чарнагуз”, “чубатка”, “штрэйфлінг”, “штэцін”...

А груши! “Бера слуцкая”, “александраўка” (“шумаўка”, “філонавка”), “лімонка” (“цытрыноўка”), “сапяжанка”, “цукроўка”, “бэргамот польскі”, “кароль сабескі”, “дуля астэйская”, “маргарыта”, “магдалена паласатая”, “ільніка” (“баба”, “кабах”, “армуд”), “вінеўка”, “панна”, “памаранцевая”, “якубаўка”... Прамаўляеш — і нібы на смак адчуваеш, як салодкі сок ігрушы-“сапяжанкі” запаўняе рот, лашчыць паднябенне. І сама называ гэтаксама цешышць: ласаваліся ж, мабыць, гэткімі ж грушамі славутыя Сапегі!..

На жаль, вялікія плодовыя сады пачатку мінулага стагоддзя да нашага часу не захаваліся. Ёсьць хіба даваенныя, дыў тых небагата. Не захавалася і балышыня сартў яблыкай і грушай, якія нашыя спрытныя продкі каштавалі самі ды вывозілі за мяжу.

Яблыкі налета

У Беларускім НДІ пладаводзтва кожуць, што зьнікненне старых сартў — зьява заканамерная: яны, маўляў, адхылі свой час. Нават дачнікі (ня кожуучы

...А еслі бы хто ў саду дзерава прышчэпене гвалтоўне або таемным абычаем парубаў, або шчэп выкалаўшы ў саду ўзяў, тот маець гвалт заплаціці дванаццаць рублей грошай. А за дзерава парубанае або выкапане — тры рублі грошай.

Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588 г.
Раздел X “Пра пушчу, пра ловы, пра дзерава бортнае, пра азёры і сенажаці”. Артыкул 15
“Пра пакрадзенне саду”

пра фэрмэраў, якія закладаюць сады, каб мець грошовую аддачу) больш цікавіца не старымі сартамі, а навінкамі — тымі, якія менш хвараюць, пачынаюць хутчэй пладаносіць, яблыкі якіх даўжыя захоўваюцца.

Аршанскі фэрмэр Адам Сапежка тлумачыць сваю схільнасць да новых сартў прагматычным разылікам: “Навука ўесь час рухаецца наперад, працянуе нешта новае. Вось вывелі новыя сарты — больш марозаўстойлівія, менш падатныя на хваробы, больш ураджайныя”. З новымі сартамі працуе і Віктар Чабатар з Восава, што на Мядзельшчыне: “Мы высажджаєм сарты, якія атрымліваюць з Інстытуту садаводзтва. Найбольш у нас расце яблынія сорты “антэй” і расейскага сорту “вээтран”. Вельмі прыгожы яблык — “беларускі малінавы” (толькі ня трэба блытаць з “малінай”): і назва гучыць, і ад са- мога вачэй не адвесці!”

Сёняння, як цівердзіць загадчыца аддзелу сэлекцыі БелНДІ пладаводзтва Зоя Казлоўская, ёсьць сарты, лепшыя за “баравінку”, “каштэлю”, “штрэйфлінг”, “антонавку”, “белы наліў”, “грушоўку”: “Калі садзіш дрэва і яно налета можа даваць плады, ясна, што выбар будзе на карысць гэтага сорту”.

Старыя сарты і па смаку, і па пладаноснасці часта саступаюць новым. Так, “каштэля” пачынае пладаносіць толькі праз 9 гадоў пасля пасадкі. Дае яна салодкія смачныя яблыкі, якія, аднак, хутка пачынаюць гніць зь сяроддзіны. Па сваіх смакавых якасцях яе можа замяніць сорт “беларускі салодкі”.

можна захоўваць да студзеня. Аднак цяпер яе ў якасці дэсертнага яблыка замяняе больш лёжкі сорт — “беларускі сінап”, які можна датрываць аж да вясны.

“Антонавку” ж зьбіраюць пераважна на сок і для замочвання. Яблычнае віно, напрыклад, найлепшае атрымлівавацца якраз з соку “антонавкі”. Зь яе робяць таксама пэктын для кандытарскіх вырабаў.

Яблычны музэй

Многія сарты, паводле словаў З. Казлоўскай, трапляюць пад харарактарыстыку “музейных экспанаты”: “малінаўка”, “байкен”, “каштэля”, “медунічка”, “грушоўка”. Блізкі да гэтага “штрэйфлінг”. У Інстытуце пладаводзтва гэтыя сарты яшчэ захоўваюць, але пакупнікоў на іх амаль няма. Рынак дыктуе свае ўмовы: непрадукцыйныя старыя сарты саступаюць месца новым.

Даўнейшыя беларускія груши гэтаксама зынкаюць. “Бера слуцкая”, на жаль, зусім страціла імунітэт да хваробаў. Ад гэтага пагаршаюцца смак і якасць пладоў. “Яна сама сябе перажыла”, — кажа З. Казлоўская. Да такіх “музейных” сартў грушу запішчае таксама “дзюшэс летні” ды “талінская прыгажуня”. Зь зімовых сартў разводзяць у нас хіба “беларускую позыню”.

Супраць рынковых патрабаванняў сказаць што-небудзь цяжка: ніхто ня хоча лёгка разывітвацца з грашыма. Аднак варта памятаць яшчэ і пра тое, што старыя сарты яблыкай — такая ж спадчына, як песні і казкі, цэркви і палацы. А таксама неацэнная генэтычна спадчына, якая будзе запатрабаваная наступнымі пакаленнямі сялянаў і навукоўцаў. Добра, што ў Інстытуце пладаводзтва зберагаюць саджанцы старых сартў. Каб жа яшчэ стварыць гэткі “живы музэй” пры якіх-небудзь Строчыцах ці Дудутках — каб там можна было ня толькі ўбачыць архітэктuru і побыт нашых продкаў, але і пакаштаваць яблыкай ды грушай, якімі яны ласаваліся.

Адам Воршыч

1984 г.	1998 г.	Судадносіны 1998 г. да 1984 г. (у %)
Яблыні (шт. дрэваў)	17.308.530	14.022.880
Ігрушы (шт. дрэваў)	2.000.024	1.461.679

Колькасць яблыні і грушай у сельгаспрадпрыемствах

Берасцейская вobl.	1.038.064	1.112.389	107
Віцебская вobl.	948.362	580.985	61
Гарадзенская вobl.	859.430	1.026.903	119
Гомельская вobl.	1.481.984	1.397.887	94
Магілёўская вobl.	1.023.395	651.818	64
Менская вobl.	1.618.612	1.255.343	78
Па ўсёй Беларусі	6.969.847	6.025.325	86

Колькасць яблыні у прыватных і фэрмэрскіх гаспадарках

Берасцейская вobl.	1.598.108	1.203.258	75
Віцебская вobl.	1.851.112	1.430.713	77
Гарадзенская вobl.	1.493.792	1.087.674	73
Гомельская вobl.	1.769.194	1.261.390	71
Магілёўская вobl.	1.373.764	981.199	71
Менская вobl.	2.252.713	2.033.321	90
Па ўсёй Беларусі	10.338.683	7.997.555	77

Колькасць ігрушай у сельгаспрадпрыемствах

Берасцейская вobl.	33.654	20.504	61
Віцебская вobl.	5624	1404	25
Гарадзенская вobl.	24.808	21.245	86
Гомельская вobl.	26.896	17.240	64
Магілёўская вobl.	15.204	3525	23
Менская вobl.	50.827	24.408	48
Па ўсёй Беларусі	157.103	88.326	56

Колькасць ігрушай у прыватных і фэрмэрскіх гаспадарках

Берасцейская вobl.	427.205	278.113	65
Віцебская вobl.	126.514	122.536	97
Гарадзенская вobl.	270.014	182.033</td	

Групу Блакітных азёр
недарэмна называюць
дымаментам у каралях
Паазер'я. Выглядае
мясцовасьць дужа
малюніча: аточаная
лясамі ўзмна-блакітная
роўняндзь вады
зымянецца ўзгоркамі,
вышыня якіх перавышае
50 мэтраў.

Кожна з азёраў своеасаблівае:
Глубля вызначаеца зялёна-блакітным колерам вады, Балдук —
глыбіней, у Мёртвым ня водзіца
рыба.

Прыгожыя і нехарактэрныя
для Беларусі пейзажы, чысьціня
азёр прыцягваюць турыстаў. А
калі вам і экспурсавод добры
патрапіцца, як краязнаўца з Ка-
марова Іван Драўніцкі, дык ня
толькі атрымаецца асалоду ад сув-
зірання пекных краявідаў, але й
дазнаецца шмат чаго цікавага.

Мёртвае возера

Вандроўныя марскія воіны з
Скандинавіі — вікінгі — па рацэ
Страча трапілі ў край Блакітных
азёр. Аблюбавалі яго для жыцьця.
Яны сталі несыці тут ваенную
службу ў князёў, займацца рыб-
най лоўляй. Вызначаліся вікінгі
асаблівым умельствам весьці бой
на вадзе, сябе лічылі “марскімі
вайкамі”. Паводле іх звязачай, па-
рэшткі памерлых ці загінулых
патрабна аддаваць не зямлі, а
вадзе. Вось і выбралі яны для па-
госту невялікае бяссточнае возера
на левым беразе Страчи. Забітых
падчас баявых сутычак воінаў
вікінгі хавалі з шанаваннем, на
дно возера апускалі ў дасьпехах.
Тых, хто памёр ад старасці або
хваробы, спальвалі, каб хвароба
не распаўсюджвалася, а попел
таксама апускалі на дно. Гэты вад-
заём назвалі возерам Мёртвых.

Аднаго дня ішоў з Полацку ў
Вільню манах-пілігрим, які чую-
пра незвычайнай возера-мотль-
нік і вырашыў пацікавіцца ім.
Сыцямнела, надумаў тут і занача-
ваць. Выбраў месца пад сасной,
памаліўся. Толькі пачаў укладацца,
як над вадзянай гладзьдзю зазывінелі званочкі.
Глянуў — зь сярэдзіны возера
падпльывае да берага кораб, поў-
ны скварбаў. Манах абхапіў яго,
паставіў пад сасну і стаў разгля-
даць. На хвіліну ім авалодала
сквапнасць: вось, думаве, сквар-
баў хопіць, каб усё жыцьцё пра-
весці ў бағацьці.

А потым сумненыні яго ахапілі:
“А можа, гэта начыстая сіла
мяне спакушае?”

Дрыготкай рукой ён пера-
хрысьціў кораб. Узьняўся віхор,
закруціў верхавіну сасны, і зноў
усталявалася цішыня. Потым з

Азёры Балдук і Балдуыха звязаны між сабой рукоў-пратокай. У старажытных легендах яны таксама трymаюцца за руки.

Панская дарога

У старажытныя часы сувязь
паміж мясцовасцямі ажыцьця-
лялася па рэках. І Страча была
шляхам зносін паміж Полацкай
зямлі і Вільніяй. Потым уздоўж
рэчак пачалі рабіць дарогі — зья-
віліся такая і ля Страчи. А як
зрабілі Полацкі тракт, то патрабы
у гэтай дарозе ня стала. Але паны
вырашылі яе выкарыстоўваць па-
свойму. Дарога праходзіла па
ўзвышшах, навокал — прыго-
жыя краявіды: рэчкі, азёры.
Паны брычку запрагаць і ўперад,
на прагулку. Дрэвы павісякалі,
каб з вышыні добра было ўсё
відаць. Самі паны каталіся, гас-
цей вазілі па гэтай дарозе.

Балдук і Балдуыха

Сярод дрымучых лясоў, дзе
цияпер красуюцца азёры Балдук і
Балдуыха, стаяла вёска. Жылі ў
ёй працавітыя людзі: гадавалі
живёлу, палявалі, лавілі рыбу.
Усё здабытае дзялілі па
справядлівасці. Ля кожнай
хаты расла рабінка, зь ягад
і зёлак умелі рабіць лекі ад
розных хвароб.

Але пасля таго як у на-
вакольлі зьявіўся злы вядзьмар,
жыцьцё ў вёсцы разладзілася. Заразіў ён
людзей зайдрасцю, сквап-
насцю, утрапёнасцю. Дзе-
ці перасталі паважаць баць-
коў, бацькі апекавацца
дзецьмі, брат пайшоў на
брата. Быў сярод вяскоўцаў
мудры, паважаны ўсімі чалавек — вяшчун. Двойчы
ўжо ратаваў ён вёску: раз
ад голаду і раз ад пошасці.
І паводле законаў магі мог
зрабіць гэта толькі тройчы.
Варажнечча сярод людзей
зайшла так далёка, што
была страшнейшай за голад
і пошасць. Вяшчун стаў

прыгожай мясцінے”.

Вяшчун спадзяваўся на раз-
важнасць сваіх аднавіскоўцаў,
верыў, што падчас усеагульнай
бяды яны згуртуюцца, не пакі-
нуць блізкіх. Чараційнае зельле
паказала, што выратаваць лю-
дзей ад бяды з дапамогай цуда-
дзейнай вады змогуць Балдук і
Балдуыха, бо іх сэрцы не за-
плямленыя ніжкімі хібамі. Цём-
най купальскай ноччу Балдук і
Балдуыха пайшлі ў лясную глу-
хамань па чароўную воду. Кры-
чалі совы, чуліся патаемныя
шоргаты, страшныя цені нейкіх
пачвар суправаджалі іх, але яны
дайшли да цудадзейнай крэйніцы,
якая пырскала з-пад гары, і на-
браўші вады. Калі вярнуліся ў вёс-
ку, то ўзьняўся вецер, пачаў ла-
маць, крышыцы арабінкі, зры-
ваць стрэхі з хат, стаў лупіць
пярун, а з неба, бы з магутнай
ракі, хлынула вада. Людзі ад-
страху павысковілі з хат, рата-
ваў кожны сам сябе, ні пра дзя-
цей, ні пра хворых нікто ня ду-
маў. Вада залівала вуліцы, людзі
сталі ўзьбірацца на стрэхі, за-
лазіць на дрэвы. Баддуыха вы-
ліла частку вады са збаночку, і
навальніца адрэзала супакоілася. А
людзі ператварыліся ў буслоў і,
цяжка ўзмахваючы крыламі, пача-
лі пакідаць вёску, разълятацца
у розныя бакі. Як толькі крана-
ліся зямлі, зноўку ператвараліся
у людзей. Яны заснавалі новыя
вёскі: ад Барыса пайшла вёска
Барысы, ад Янука — Януковічы,
ад Яцака — Яцыны. Балдук і
Балдуыха, съведкі гібелі роднай
вёскі, стаялі, трymаючыся за
руки, а потым расталі, ператвары-
ліся ў азёры. Як яны трymалі-
ся за руки, то і цяпер азёры Бал-
дук і Балдуыха звязаны між
сабой рукой-пратокай. Рэшткі
чароўной вады са збаночку рас-
пырскаліся па навакольлі і па-
сёньняшні дзень сцякаюць у
азёры дзясяткамі крэйніц.

Запісай Але́сі Высоцкі,
Паводле “Рэгіянальной
газеты”

Група азёр Глубеля, Глубелька, Балдук, Ячмянёк, Мёртвае і
іншых, размешчаная на тэрыторыі Мядзельскага і Паставскага
районаў. З 1972 г. мясціны набылі статус дзяржаўнага лян-
дашафтна-гідралягічнага заказніку, цяпер уваходзяць у Нацыя-
нальны парк “Нарачанскі”.

Насустрч легендам

тэлебачанье

Увага, здымай жыцьцё!

Жыхарка Беларусі на нежылым востраве ў Паўднёва-Кітайскім моры — гучыць незвычайна. Калі ж улічыць, што гэта не каштавала ёй шалёных грошай, а наадварот — вабіць неблагім прыбыткам, сітуацыя робіцца яшчэ цікавейшай. Як ужо зразумеў чытак, такое можа здарыцца толькі на тэлебачаныні. А дакладней — у расейскай праграме "Апошні герой" на канале АНТ, куды й трапіла беларуска Ксения.

Беларуска Ксения Волкава — удзельніца "Апошняга героя".

Трэба жыць на вялікай крызе ў Паўночна-Ледавітым акіяне, каб не паддацца ўпльву "reality show", якія абрынуліся на гледача з тэлеканалаў. Сотні тысячаў людзей сталіся сапраўднымі фанамі жыцьця "за школом", "апошніх герояў" ды "трэціх лішніх". Шоў разынага жыцьця — зьява ня новая. Яе карані сягаюць у сярэдзіну мінулага стагодзьдзя, калі амерыканскі канал CBS запусціў праграму "Wanted" ("У вышуку"), якая рэгулярна зъяўлялася ў этэры з каstryчніка 1955-га да студзеня 1956 г. Аўтар выбіраў якую-небудзь крымінальную справу й сам яе рассыльедаваў: з дапамогай інтэрвію, якія ён браў у родных падазронага альбо ў афіцыйных асобаў, што вялі справу, ён часта выходзіў на сълед злачынцы й рэальнна дапамагаў съледстві. Праграма ўмэнт падвысіла рэйтинг канала. Пасыль адбываўся выбух папулярнасці такога кшталту перадач — як у Амэрыцы, так і ў Эўропе. Шырокая разэклямаваная расейская праграма "За школом" — аналаг брытанскага

шоў "Big Brother" ("Вялікі Брат"), якое атрымала сваю назоў з раману Джорджа Оруэла "1984".

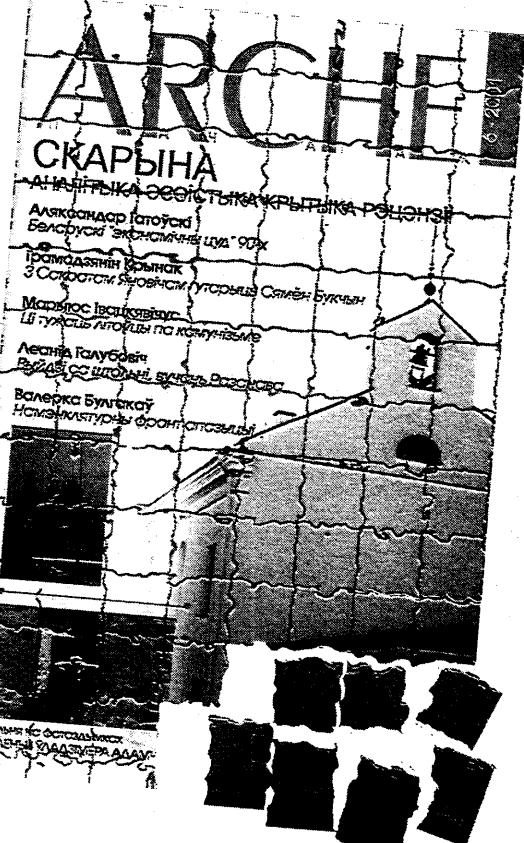
Шоў набывалі й набываюць самыя розныя формы. Калі раней ўсе было адносна бясшкодна і абмяжоўвалася назіраннем за жыцьцём якісці сям'і, што згадзілася на такі эксперымент, дык апошнім часам праграмы становіцца больш разнастайныя. Адзін з апошніх праектаў тэлеканала "Fox" — "Temptation Island" ("Востраў спакусаў"), дзе правяраюцца пачуцці маладых людзей. Выбранныя для ўдзелу ў перадачы пары разыніляюць, дзялчыні селяць у аbstaliavanyя лягер разам з 13 прыгожымі моцнымі мужчынамі, а хлоцца, адпаведна, пакідаюць сам-насам з 13 пекінскімі дзялчычатамі. Калі ка-госыці зь іх удаца спакусіць — гульня прайграная. Перадача выклікала шырокі рэзананс і пратэсты, а некаторыя кампаніі нават адмовіліся ставіць рэкламу "супяречлівае ю агіна" шоў.

Чаму гэтыя перадачы такія папулярныя? На разум адрозні прыходзяць дэльце прычыны: гроши й слава. Менавіта гроши прымушаюць людзей есьці жукоў альбо даваць нырца ў акіян. Прыкладам, пераможца амэрыканскай праграмы "Survivor" ("Асалелы") атрымлівае мільён даляраў. Імкненіне да вядомасці таксама адыхівае нема-

лую ролю. Але ніхто ня можа даказаць гарантую, што імёны герояў "reality show" ня будуть забытыя праз год ці два.

Калі матывацца ўдзельнікі больш-менш паддаецца рацыянальнаму тлумачэнню, дык прычыны, з якіх мільёны гледачоў ва ўсім сьвеце не адыхіваюцца ад экрану падчас такіх перадачаў, ляжаць нашмат глыбей. Жаданне падгледзець жыцьцё іншых, прыўзыняць заслон чужых таямніцай існуе ў падсвядомасці чалавека. Ідэя стаць Вялікім Братам, які з вышыні назірае за сваімі падначаленымі, апанавала разумы гледачоў. Замест сямейнай вячэры ці сяброўскай размовы людзі аддаюць перавагу тэлебачаныню, якое транслюе тое саме "рэальнаяе жыцьцё". І часам гледачы самі не разумеюць, у якім сьвеце жывуць. Але ў сапраўднасці пануе непераможны закон: калі чагосьці зашмат, яно перастае быць запатрабаваным. І можа на-дышыці час, калі тое, што раней выклікала шалёную цікавасць, будзе ўспрымана як звычайная руціна. А пакуль рэжысёры жыцьця ўдала выкарыстоўваюць момант і прапануюць сваім гледачам новыя й новыя варыянты задавальнеяна іхнай патрэбы ў падгляданні. Праўда, шукаць наступнага абалонкі ім ро-біца ўсё цяжкай.

Ян Мацур

Auf Wiedersehen!

Памяці "ARCHE-Скарыны"

Артыкул Пятра Ламана ў "HN" ад 18 каstryчніка знайшоў вычарпальную антытэзу ў наступным нумары, у артыкуле Сяргея Харэўскага "Наш прымітывізм".

Шматгадовага аўтара "HN" і "Вострай брамы" нельга падазраваць у спробе адпрэчыць шляхетны зъмест выступу вядомага артыста і паэта, але ягоны тэкст у чарговы раз зас্বедчыў, што тая беларуская інтэлігенцыя, якую мы прызываіліся зваць адраджэнскай, надае нашмат болей увагі пытанню, як трэба гаварыць з народам, чым тому, як гаварыць міжсобку.

Перагортваю новыя часопісы, заліленыя як незалежныя, — "Дзеяслоў", "ARCHE" — у пошуках праблемнага матэрыялу. Адчуванне, як у наведніка савецкага ўнізврэмага, які ўзяліся абслугоўваць два японцы. На ўхаводзе стаіць адзін і кажа: "Ніцога нямашака, ніцога нямашак!", а на выхадзе — другі: "Пераканаліся? Пераканаліся?"

Дзе знайсці сур'ёзны роздум кампетэнтных людзей на тэмы, важкія для нашага грамадзства? Словаў шмат, але мала тэкстаў. Тэкстаў мала, а яшчэ меней твораў. Творы можна на пальцах пералічыць, а выданняў зусім няма.

Было адно, дзе бязылітасны зубаскалы бэссыцілі гісторыкаў і пісьменніцікі за тое, што блытаюць гады жыцьця асобаў, пра якіх бяруцца пісаць, музыкаў —

за тое, што не працуець над аўтунічным рэпэртуару; дзе ішла размова паміж адкуванымі людзьмі на тэмы, якія цікавілі адкуваных людзей, — на ўзорні, які дазваляў не сумнівацца ў адкуванасці суразмоўнікаў. Больш няма.

Затое ёсьць бадзёрыя сцьверджаны: "Увогуле тэматычную прастору беларускай літаратуры можна паўнайцца з пашырэннем Сусвету пасля выбуху Звышновай. Пішуць пра ўсё" ("Дзеяслоў"). І няма пытанняў, як вyzначыць, ці пра штоўцы не забыліся і ці насамрэч адбіваецца нейкім драматычным чынам на Сусвете выбуху Звышновай.

Ёсьць бясконцы экслібіцызм дробязных успамінаў і няма спробы асэнсаваць вынікі апошніх пятнаццаці гадоў у ходзе быякі сферы грамадзкага жыцьця (прыклад спробы зрабіць гэта ў галіне мастацкай літаратуры глядзі вышэй).

Ёсьць эклектычна сумесь розных тэкстаў — асабліва ўражвае "ARCHE" "Наши дзеткі" і ягоны папярэднік "ARCHE" №1-2002 — і няма трывуны для грунтоўнай размовы.

Ёсьць ўзаемазахапленыне аўтараў (узор — інтэрвію Леаніда Галубовіча з Алемес Асташонкам у "Дзеяслове") і ані каліва палемікі.

Усё, чаго няма ў сёлетніх нумароў літчасопісаў, хай патроху, але прысутнічала ў "ARCHE-Скарыне". Аўтары жадалі высьветліць нейкую праблему, не для публікі, а для сябе саміх імкнуліся выглядаць разумнымі, адпавядзіць свайму статусу. Гэта было балоча для тых, каму да-

вялося трапіць пад крытычны агнон, але выхоўвала павагу да ўзорні працы, што выстаўляеца на разгляд грамадзства. Было — і больш няма.

Ці не пра ту ж зъяву гаворыць паважаны Пятро Ламан: артысты граюць па-беларуску, але на рэпэтыцыі гавораць па-расейску — адпрацаўлі для публікі й гадзе? (А перад спектаклем прапануюць залі "цияпло сваіх сядзец" — як падчас гасцініціяў Купалаўскага ў Горадні.) Чым гэтыя паводзіны рэзнянца ад паводзін рэдакцыі "Дзеяслова", якая ў першым нумары зъмісціла творы, знаёмыя чытачам па іншых публікацыях? Цяперак ім няма чаго баяцца: у "ARCHE-Скарыне" маглі абсьмяняць, а ў "HN" ці "Наши слове" адно слязну пральцю — і зноў-ку вернуцца да разважанняў; як дурыць народ спрытней, чым гэта робіць улада.

"ARCHE-Скарына" зънік. Рэфармаваны "ARCHE" і новапаўсталы "Дзеяслоў" вяртаюць традыцыю эклектыкі, непераборлівасці ў аксамітнае крытыкі. У іх могуць зъявіцца выдатныя творы, але на гэтых прыцыпах часопісы будуць адно месецам для публікацыі тэкстаў і ніколі ня стануть трывуна для аблеркаўнікаў праблемай.

"HN" ня можа выконваць ролю інтэлектуальнага выдання, гэта нельга спалучыць зь ейнай цяпешніцай канцэпцыяй (хача ў робіцца нешта ў гэтым кірунку — згадаем "Наших сумленінкаў" Анатоля Сідарэвіча ці "Кампот з хрэнам" Пятра Ламана, — але на ўзорні публіцыстычных заклікаў).

Але ці зънікла патрэба мець выданье, дзе б адбывалася інтэлектуальная гаворка? Дзе не было б масак-«нікаў», як на інтэрнэт-форумах, якія лепей было бы па-беларуску зваць балбатнкамі, каб не абрахаць годнага слова "форум"? Дзе пра-блемы дэмагогіі і маніпуляцыі электаратам адышлі б на другі ці трэці плян перад пытаннямі, а як жа жыве наша грамадзства насамрэч? Дзе вартасць меркавання вызначалася б не ягонай прыдатнасцю нейкай невялікай групе ў нейкі канкрэтны момант, а адпаведнасцю сапраўднаму стану ре ча?

Уражаныне такое, што патрэба ў гэткай трывуне, гэткім форуме без двуслов'я засталася адно ў невялікай колькасці людзей, якія не зъмішчаюцца ў двухадзінную систэму "спажыўцы бюджету" — "спажыўцы грантаў". Усе астатнія задаволенны сітуацыяй, якая склалася: магчымасці друкавацца, граць, сіпявацца застаюцца, а патрабаваныя якісці паступова зъмішчаюцца — як і магчымасці спажыўцоў чытак, глядзець і слухаць.

Сыстэма інтэлектуальнага страўсізму мае сваю жорсткую праграму разъвіцця, і, калі высілкі інтэлігенцыі, якую мы чамусыці называем адраджэнскай, засяродзіцца на вынаходзтве "нашага" прымітывізму для ачмурэння натоўпаў, для спрытнейшага падману людзей, можна гарантаўца, што найгарчай падманутай будзе менавіта гэта інтэлігенцыя.

Згадваюцца апошнія кадры фільму "Кабарэ": зубаскал, які, съмеючыся, казаў людзям горкую праўду, сыходзіць, а на яго з залі глядзяць... самі памятаеце хто. У самавітym шоргаче новых выданняў, у бясконцых газетных разважаннях пра тое, як лепей маніпуляваць народам, чуюцца тая мэлёдыя: Auf Wiedersehen!.. Auf Wiedersehen!.. Ці пераб'е яе іншая музыка? Даніла Жукоўскі, Горадня

дзе варта быць

Тодар з намі

Канцэрт Зымітра Вайцюшкевіча! Тыя, хто яшчэ ня чуў Тодара і ягоңу “WZ-orkiestr’у”, маюць выдатную магчымасць выправіць становішча. Гэтыя музыкі па-эўрапейску робяць беларускія. Прыходзьце 3 сінёжня (аўторак) у касцёл Св.Сымона і Алены. Пачатак імпрэзы а 19-й.

Арлоў і Бартосік у Берасьці

У панядзелак, 2 сінёжня, у Берасьці адбудуцца творчыя сустрачы з пісьменнікам Уладзімерам Арловым і бардам Зымітром Бартосікам. У 14.10 яны завітаюць у Ліцэй №1, а 16-й — да студэнтаў і выкладчыкаў Берасьцейскага дзяржаўнага ўніверсітета, а ў 18.00 наведаюць Абласную бібліятэку імя М.Горкага. У часе сустрачай можна будзе набыць книгі У.Арлова і З.Бартосіка. Уваход вольны.

У менскіх клубах

5 сінёжня ў клубе “Рэактар” адбудзеца вялікі канцэрт гурту “Нэйра-Дзюбель” з прэзентацыяй альбому “Піяр у часе чумы”. Пачатак а 19-й. Кошт квітка 5500 (танцпол), 7500 (за столікам).

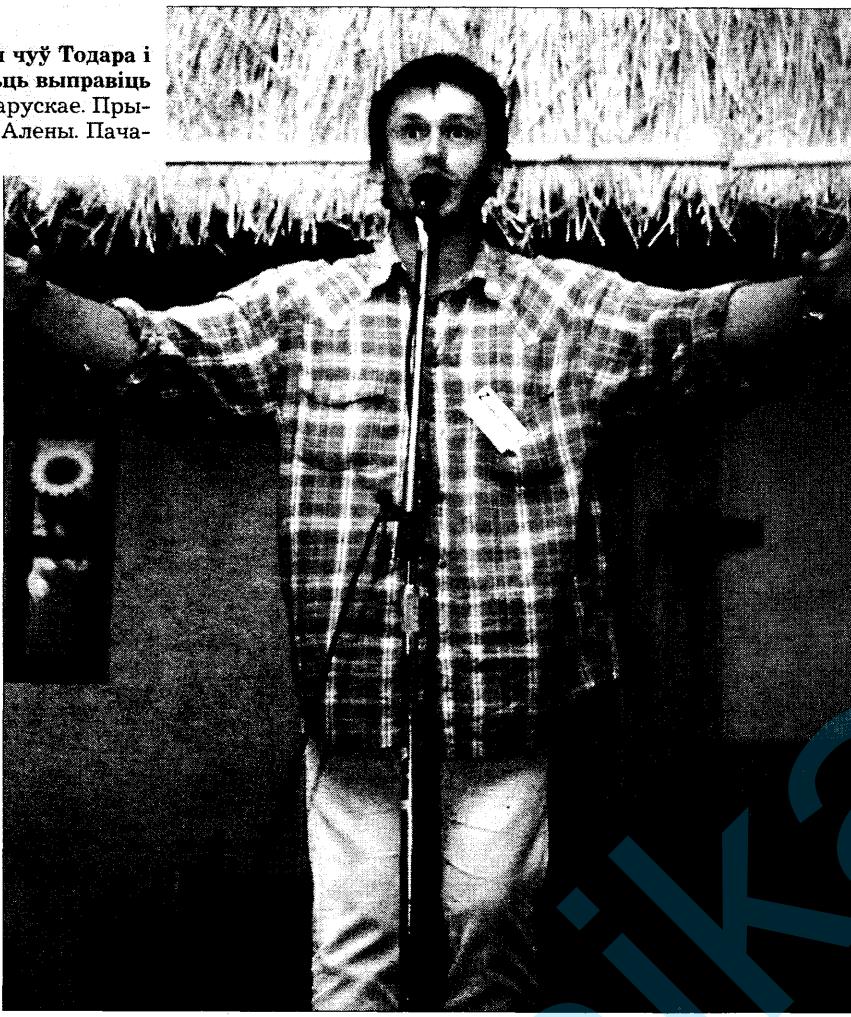
Б.Т.

Вечарына ў Ліцэі

Вельмі хацелі б запрасіць на літаратурную вечарыну, прымеркаваную да 120-годзідзя Купалы ў Коласа, а таксама ўгодкай Шаўчэнкі. Адбудзеца яна 29 лістапада а 16-й у памяшканні Беларускага гуманітарнага ліцэю (вул.Кірава, 21). Уздел восьмуць беларускія паэты, родныя Якуба Коласа, дэпутаты палаты прадстаўнікоў, госьці з украінскай амбасады.

Адначасова зь вечарынай распачнеца выставка “Песьняры свабоды”. Там можна будзе пабачыць творы мастакоў Арлена Кашкевіча, Міколы Купавы, Уладзімера Сулкоўскага, Віктара Сташчанюка.

Прэ-служба Вучнёўскага самакіраванія

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ**Вітанні**

Алену Паўлауну віншаем з Днём народзінаў! Жадаем моцнага здароўя і чысціцы ў жыцці. Дзецы

Шчырае вітанне Дзянісі з Маладэчна. Дзякую табе за то, што ты ёсьць. Z.V.

Берасьцейская філія Маладога Фронту віншуе Алеziя Лабдзінскага і Зымітра Плячка з Днём народзінаў. Мы пераможам. Жыве Беларусь!!!

Віншаем нашага мілага муҳа і тату Віталія Навумовіча з Днём народзінаў. Воля, Міраслава

ДОМ

Набуду дом у Менскім раёне да 2000 у.а. Т.: 234-46-06, Галіна Куплю кватэру, танна, без агентства. Т.: 234-46-06, Галіна Здыму пакой у Менску. Аля. Т.: 257-42-71; 8-029-619-80-53 ідеі

Ухо 100 дзён, як узняволены Павал Мажэйка і Мікола Маркевіч. Падтрымаем журналістай! 10 сінёжня ніхад кожны з вас дашаце на паштоўкы на “хімію” да журналістай, з самымі простымі словамі падтрымкі. Ніхад нашыя слова сагрэзоў іх сарцы. Мы салдarnы з журналістамі, памятаем і чакаєм — гэта павінны ведаць іх турмашыкі. Паўлу Мажэйку: 247210, Гомельская вобл., Жлобін, мікр.-н №3, д.3, пакой 208. Міколу Маркевічу: 213760, Марінёўская вобл., Асіповічы, вул.Сумчанка, 38, пакой 434.

З-за таго, як гэтыя 8 і да іх падобныя, мы шмат зямель згубілі, трашылі сувэрэнітэт і апошні ў Еўропе. Спітайцеся, у чым? Ва ўсім. Акрамя каліябаранцтва. ТУТ мы першыя

Я ўжо бачу твой бераг надзеіны! Яшчэ безнадзеіны, але й зберажоны

Скажы, колкі год ты паліш цыгареты, і я скажу, на колкі адсоткаў ты імпактэнт, бо кожны дзесяць гаду паленіем адымлюць патанцы на 20 адсотак. А ты колкі гаду ўжо палиш? Raisa

Калі хто калісці зрабіў нешта нядобрае і пасыя зразумеў

United World Colleges

Беларускі камітэт каледжаў міжнароднай супольнасці абавяшчае конкурс на атрыманьне бязплатных стыпэндый у Міжнародных каледжах у Нарвегіі і Італіі.

Век абітурыенту — 16—17 гадоў (16 гадоў павінна споўніцца да 1 верасеня 2003 г.).

Конкурс адбываецца ў трох туры.

I тур: абітурыенты павінны даслаць да 15 лютага 2003 г. заяўку з пазначэннем свайго адресу, контактнага тэлефону і нумару школы, даведку аб стане здароўя, лісты паспяховасці за мінулы і гэтыя наўчальныя гады, звесткі аб удзеле ў вучнёўскіх алімпіядах, мастацкай самадзейнасці, спартовых сэкціях, копіі грамат, дыплёмаў, публікацыі ў прэсе і іншыя дакументы, якія съвядчаць пра наўкавую і творчую дзейнасць.

II тур: 28 лютага 2003 г. Эс з на зададзеную тэмую па-ангельску ці па-беларуску.

III тур: 19 красавіка 2003 г. Тэст на выяўленыне агульнага інтэлектуальнага ўзроўню і сумоўне на беларускі і ангельскі мовах.

У кожным наступным туры маюць права ўдзельнічаць толькі пераможцы папярэдняга туру, аб чым ім будзе даслаены паведамлены.

Дакументы на конкурс просьмі дасылаць на адрес:

вул.Кірава, 21, 220050, Менск. З пазнакай “Конкурс”.

Па тым самым адресе, у памяшканні Нацыянальнага дзяржаўнага гуманітарнага ліцэю імя Якуба Коласа, будзе праходзіць конкурс. Тут знаходзяцца стэнды з інфармацыяй пра UWC, а 16 студзеня 2003 г. у 11.00 адбудзеца прэзэнтацыя UWC.

Т. для даведак: 226-10-73

КУПОН БЯСПЛАТНАЙ ПРЫВАТНОЙ АБВЕСТКІ

Запішіце гэты купон, і мы пададунем Вашу абвестку (не больш за 15 слоў) Бесплатна. 220050, Менск, в/с 537

Тэкст

Імя і прозывішча

Адрес, тэлефон

У Сабакі**ВІЗЫТ**

Адзін сабака цягніком пaeхай у Маскву. Граждан учаны разбраў чыгуначнае палатно, каб сабака ня змог вярнуцца.

Адзін сабака напісаў кніжку пра карысную ежу. Граждан кніжкі не чытаў, але ўсім казаў, што “не трэба спаліць, як Жанну д’Арк”.

Адзін сабака ляцеў у Москву самалётам. Граждан, залезшы на дах пяціпавярховіка, страляў па ім з рагаткі і крычыў: “Ад мяне яшчэ ніводзін сабака ня ўцёк!”

Аднаму сабаку прысынілася, што ён цар Гарох. Граждан растлумачыў гэты сон так: “Вы будзеце жыць бедна, але наядоўга, як Пушкін...”

Адзін сабака стаяў у чарзе па мандарыны. Граждан падышпou да яго і сказаў: “Дай ста рублёў, а то павенчуся ў цябе пад вóкнамі...”

Адзін сабака закалоў парсюка. На съвежыну сышліся Гражданы. Гулялі ўсё ноч, а ранішай адзін прапанаваў: “Давайце сабаку адтырым, каб было што ўспомніць!”

Адзін сабака чытаў перад сном Біблію. Граждан чытаў сваю перапіску з ЖЭСам і радаваўся, што справа рухаецца ў ўху хутка яму памяняюць лямпачку ў кухні.

В.А.

Нацыянальны дзяржаўны гуманітарны ліцэй

імя Якуба Коласа працягвае набор вучняў 7 класы на падрыхтоўчыя курсы.

Заняткі праводзяцца па беларускай мове, літаратуре, гісторыі Беларусі, замежных мовах (два разы на тыдзень з 16.30).

Тэлефоны для даведак: 226-10-73, 227-32-77. Наш адрес: вул.Кірава, 21, 220050, Менск

Этыя нумар “Нашай Нівы” выйшаў дзякуючы ласкавай падтрымцы спадароў Віталя Кажана (ЗША), Кацстусі Акулы (Канада) ды Ігара Іванова (Вялікая Брытанія).

Аўдыё, відэа, СД, кнігі ў Гомелі: плошча Паўстання — штонядзелю да 13.00. Тэлефон: 45-11-51. E-mail: bandrej@tut.by

НАША НІВА

незалежная газета

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

галоўныя рэдактары “Нашай Нівы”: З.Вольскі (1906), А.Уласаў (1906—1914), Янка Купала (1914—1915), А.Луцкевіч, У.Знамяроўскі (1920), С.Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі Настя Бакшанская

галоўны рэдактар Андрэй Дынько

выпускны рэдактар Сяргей Ёрш

карэктар Сяргей Петрыкевіч

карэктарка Галіна Рабянкова

нам. галоўнага рэдактара Андрэй Скурко

мастакі рэдактар Андрэй Чык

выдавец і заснавальнік Фонд выдання газеты “Наші Нівы”

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЙ: 220050, Менск, а/с 537

Tel/fax: (017) 284-73-29, (0296) 13-32-32.

E-mail: nn@promedia.by

On-line: www.nn.by

© НАША НІВА. Спасылка на “Нашую Ніву” абавязковая. 8 палос форматам А2. Друкарня РУП “Беларускі Дом друку”. Менск, пр. Скірмы, 79. Рэдакцыя не нясе адказнасці за звесткі рэзлімых аўтарстваў. Кошт свабодны. Пасыпаванніе аб регистрацыі пэрсыднічага выдання № 581 ад 4 ліпеня 2002 г., выдадзенне Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Юрдычны адрес: г. Менск, вул. Калектарная, 20а, п. 2a.

Наклад 3914.

Нумар падпісаны ў друку 27.11.2002.

Замова № 8168

Рэдакцыйны адрес: Менск, Калектарная, 20а/2а